

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KANSANTALOUSTIETEEN LAITOS

Elli Nyyssönen

EU:N ITÄLAAJENEMISEN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET SUOMELLE

Kansantaloustieteen
pro gradu -tutkielma

VAASA 2006

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	5
1. JOHDANTO	7
2. TEOREETTISTA TAUSTAA	9
2.1. Integraatioteorian lähtökohdat	9
2.2. Integraation hyödyt teorian pohjalta	10
2.3. Uusi ulkomaankauppateoria ja integraatio	16
3. EU:N LAAJENEMINEN	19
3.1. Historiaa	19
3.2. Talous- ja rahaliiton synty	21
3.3. Itälaajeneminen	22
3.3.1. Itälaajenemisen vaiheet	22
3.3.2. Liittyneet maat	24
3.4. Integraation merkitys	27
4. YLEISET TALOUDELLISET VAIKUTUKSET	30
4.1. Ulkomaankauppa ja EU:n kauppapolitiikka	31
4.2. Suorat sijoitukset ja investoinnit ulkomaille	34
4.3. Työvoiman vapaa liikkuminen	37
4.4. EU:n budjetti	40
4.5. Unionin päätöksenteko	43
4.6. EMUn laajeneminen	48

5. TALOUDELLISET VAIKUTUKSET SUOMELLE	53
5.1. Vaikutukset ulkomaankauppaan	53
5.2. Vaikutukset suoriin sijoituksiin	59
5.3. Vaikutukset työvoiman vapaaseen liikkumiseen	63
5.4. Vaikutukset Suomen maksuihin EU:ssa	67
5.5. Vaikutukset Suomen asemaan EU:n päätöksenteossa	71
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	74
LÄHDELUETTELO	76

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Elli Marjut Nyyssönen	
Tutkielman nimi:	EU:n itälaajenemisen taloudelliset vaikutukset Suomelle	
Ohjaaja:	Pekka Mannonen	
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Laitos:	Kansantaloustieteen laitos	
Oppiaine:	Kansantaloustiede	
Aloitussvuosi:	2002	
Valmistumisvuosi:	2006	Sivumäärä: 86

TIIVISTELMÄ

Euroopan unioni laajeni vuonna 2004 kymmenellä Keski- ja Itä-Euroopan maalla. Itälaajeneminen on merkittävä ja haasteellinen askel unionin integraatiokehityksessä. Tutkielman tarkoituksena on selvittää monipuolisesti Suomelle kohdistuvat taloudelliset vaikutukset, joita itälaajeneminen aiheuttaa. Ensin näitä vaikutuksia käsitellään yleisesti, jotta analyysi laajenemisen merkityksestä Suomen talouteen on mahdollista.

Tutkimus on laaja ja ajankohtainen katsaus integraation aiheuttamiin vaikutuksiin. Se pohjautuu jo ennalta laadittuihin analyysieihin ja odotuksiin EU:n integraation taloudellisista vaikutuksista. Ennen itälaajenemista tehtyjä analyysieja ja raportteja on paljon, kahden vuoden kokemuksen perusteella tehtyjä vähemmän. Aikaisempien tutkimusten pohjalta tehdään johtopäätöksiä ja analysoidaan itälaajenemista sekä sen merkitystä Suomelle.

Taloudelliset vaikutukset on yleisesti raportoitu vanhoille jäsenmaille pieniksi ja tämä koskee myös Suomea. Tutkimuksessa esitetään Suomeen kohdistuvaksi taloudelliseksi vaikutukseksi suorien sijoitusten kasvu uusiin jäsenmaihin suomalaisten yritysten siirtäessä toimintaansa näihin halvempiin Keski- ja Itä-Euroopan maihin. Työvoiman kausittainen siirtyminen Virosta Etelä-Suomeen tuodaan myös esille. Ulkomaankauppavaikutukset ovat olleet Suomen ja uusien jäsenmaiden välillä pieniä. Negatiivisina asioina on raportoitu Suomen nettomaksujen kasvu ja Suomen aseman heikkeneminen Euroopan unionin päätöksenteossa.

AVAINSANAT: EU:n itälaajeneminen, taloudelliset vaikutukset, integraatio

1. JOHDANTO

Euroopan unionin laajeneminen 1. toukokuuta 2004 kymmenellä maalla oli merkittävä ja tärkeä askel Euroopalle. Uusiksi jäsenmaiksi liittyivät tuolloin Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari, Latvia, Liettua, Viro, Kypros ja Malta. Näiden Keski- ja Itä-Euroopan maiden liittyminen EU:n jäsenmaiksi merkitsee uusien haasteiden syntymistä, onhan laajeneminen suurin koskaan tapahtuneista. Uudet jäsenmaat ovat tulotasoltaan matalammalla tasolla kuin nykyiset jäsenmaat, kun tulotaso suhteutetaan maiden asukaslukuihin. Lisäksi uusien jäsenmaiden talouden rakenne pohjautuu huomattavassa määrin maatalouteen ja sen merkityksen korostumiseen. Muun muassa nämä asiat tuovat haasteita Euroopan unionin toiminnalle.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää monipuolisesti tärkeimmät taloudelliset vaikutukset, joita syntyy uusien maiden liittymisestä unioniin. Näitä vaikutuksia käsitellään ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen keskitytään selvittämään niitä Suomen osalta. Kahden vuoden kokemuksen perusteella saadun tiedon ja ennen itälaajenemista tehtyjen tutkimusten perusteella selvitetään vaikutusten merkitys Suomen talouteen. Työ on luonteeltaan katsaus aihepiiristä jo tehtyihin tutkimuksiin, joita on tehty melko paljon jo ennen EU:n itälaajenemista.

Ensimmäinen luku käsittelee teoreettista taustaa ja sen pääasiana on selvittää integraatioteorian perusasioita, joiden merkityksen ymmärtäminen on mielekästä tutkimuksen jatkon kannalta. Kolmannessa luvussa käsitellään Euroopan unionissa tapahtuneita muutoksia, lähinnä sen laajenemista kuuden perustajamaan yhteisöstä 25 maan unioniksi. Historia-osuus antaa pikaisen

kokonaiskuvan EU:n kehityksestä. Osuuden tarkoituksena on selvittää kehitys laajentumisnäkökulmasta, pohjautuahan koko tutkimus laajentumiseen ja sen vaikutuksiin. Tämän lisäksi olennaisia tietoja uusista jäsenmaista ja niiden talouksien ominaispiirteistä tuodaan esille luvussa kolme. Neljännessä luvussa käsitellään tärkeimmät taloudelliset vaikutukset, jotka laajenemisesta aiheutuvat. Yleinen tarkastelu antaa pohjan vaikutusten analysointiin Suomen osalta. Viides luku antaa ajankohtaisen selvityksen taloudellisista vaikutuksista Suomen talouteen. Viimeiseksi esitetään yhteenveto ja johtopäätökset.

2. TEOREETTISTA TAUSTAA

2.1. Integraatioteorian lähtökohdat

Integraatioprosessi voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäiseksi syntyvät edellytykset integraatiolle, kuten maiden yhteiset tavoitteet tai maiden talouksien yhtenäisyys. Toinen vaihe käynnistää integraatioprosessin sellaisella alueella, jossa taloudelliset päämäärät (esim. kauppa) liittyvät kiinteästi toisiinsa. Kolmas vaihe tarkoittaa integraation syvenemistä ja laajenemista tästä eteenpäin toisille alueille. (ks. Widgren 2001: 43.)

Taloudellisen integraation luokittelussa ovat lähtökohtana sen syvyys ja kattavuus. Integraation syvyyttä voidaan analysoida asteittain. Näitä yhdentymisen eri asteita ovat: suosituimmuusalueet, vapaakauppa-alue, tulliliitto, yhteismarkkinat sekä talousunioni. Suosituimmuusalue merkitsee alhaisempia kaupan esteitä alueen jäsenmaille. Vapaakauppa-alue poistaa tullit ja tuontikiintiöt sekä kaikki kaupan esteet jäsenmaiden väliltä, mutta jokaisella jäsenmaalla on omat kaupan esteet muihin alueen ulkopuolisiin maihin nähden. Tulliliitossa otetaan käyttöön myös yhteinen kauppapolitiikka. Euroopan talousyhteisö ECC on tunnetuin tulliliitto.

Yhteismarkkinat merkitsevät kaupan vapauden laajentumisen myös muiden tuotannontekijäliikkeiden vapautumiseen. Euroopan unioni on toiminut yhteismarkkinoiden pohjalta vuodesta 2003. Talousunionissa integraation aste on kaikista laajin ja tiukin, sillä yhteismarkkinoiden lisäksi raha- ja talouspolitiikka ovat yhteisiä. (esim. Widgren 2001: 49–52; El-Agraa 1994: 1–2.)

Muun muassa Widgren tuo esille, että yhdentymisen astetta voidaan mitata kvantitatiivisesti siten, että integroituneen alueen taloustoimien, jotka sisältyvät integraatiosopimukseen, merkitystä arvioidaan. Arvioinnin jälkeen verrataan näitä merkityksiä samojen taloustoimien merkitykseen keskimäärin maailmassa tai yhtenäistyneiden maiden sekä ulkopuolisten maiden välillä. EU:n tapauksessa voidaan miettiä, ovatko unionin sisäinen palvelujen ja tavaroiden kauppa ja työvoima- sekä pääomaliikkeet merkitykseltään suurempia, kuin EU:n ja ulkopuolisten maiden välillä ja missä määrin.

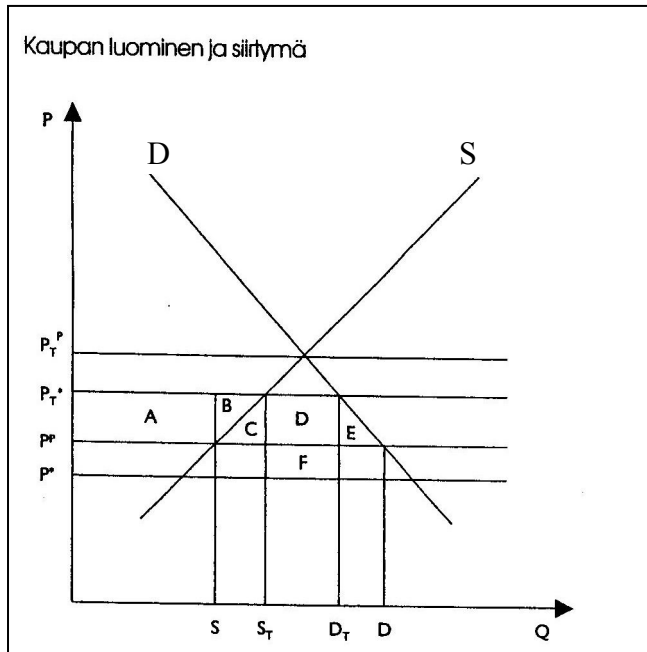
2.2. Integraation hyödyt teorian pohjalta

El-Agraa (1994: 13) esittää integraation myötä mahdollisesti saavutettavat positiiviset hyödyt. Taloudellisten tulemien analysointi on hänen mukaansa tärkeää riippumatta siitä, mitkä tekijät taloudelliseen yhdentymiseen johtavat. Kun yhdentymisen aste on tulliliitto tai vapaakauppa-alue, saavutettavissa olevat hyödyt merkitsevät seuraavia asioita. Tuotannon tehokkuus lisääntyy tehostamamman tuotannon korvautuessa tehokkaammalla tuotannolla. Markkinoiden kasvaessa tuotannon taso kasvaa ja erikoistuminen lisääntyy. Tämän myötä tuotteiden hinnat alenevat ja ulkomaankaupan volyyymi kasvaa. Lisääntyvä kilpailu pakottaa taloudellisen tehokkuuden nostoon. Teknologinen kehittyminen johtaa muutoksiin, jotka vaikuttavat niin tuotannon määrään kuin laatuun.

El-Agraan mainitsevat hyödyt ovat siis kokonaisuudessaan kauppaa luovia ja aiheuttavat hyvinvointivaikutuksia tulliliiton maille. Tulliliitolla voi toisaalta olla myös kauppaa syrjäyttävä vaikutus. Tämä tapahtuu muun muassa silloin,

kun tulliliitto syrjäyttää sen ulkopuolisten maiden tehokkaamman tuotannon esimerkiksi tariffien avulla. Tämän seurauksena hyvinvointivaikutukset ovat epäselviä, riippuen kauppaa luovien ja kauppaa syrjäyttävien vaikutusten suuruudesta. Kun kauppaa luovat vaikutukset jäävät pienemmiksi kuin kauppaa syrjäyttävät vaikutukset, kauppablokki ei todennäköisesti kasvata jäsenmaan hyvinvointia.

Kauppablokin hyvinvointitarkastelu esitetään seuraavaksi graafisesti (kuvio 1). Siinä analyysissä ovat kolme maata: kotimaa, muu kauppablokin maa, jolta poistetaan kaupan esteet kotimaahan nähden sekä muu maailma. Lähtökohtana on, että maat kantavat tullia tuonniltaan toisista maista. Lisäksi muu maailma tuottaa hyödykettä tuottajahinnoiltaan tehokkaammin, kuin kauppablokin maa. Aluksi hyödyke tuodaan muusta maailmasta ja sen hinta kotimaassa on P_T^* . Tuonti on näin ollen $S_T D_T$.

Kuvio 1. Kaupan luominen ja siirtymä sekä aiheutuvat hyvinvointivaikutukset. (Lähde: Widgren 2002a)

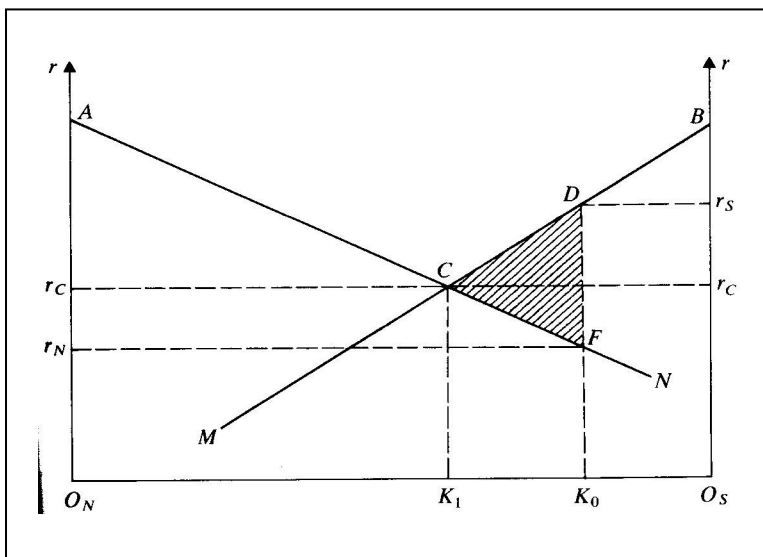
Kotimaan poistaessa kaupan esteet toiselta kauppablokin maalta, hinnat laskevat kotimaassa ja ovat tasolla P^P . Kotimaan tuonti on tämän jälkeen SD toisesta kauppablokin maasta. Tuonti muusta maailmasta korvautuu tuonnilla toisesta kauppablokin maasta, sillä kaupan esteiden poistuminen merkitsee alempia tuontikustannuksia kotimaan ja kauppablokkiin kuuluvan maan välillä. Kokonaisvaikutuksen laskeminen tapahtuu analysoimalla kuluttajien ja tuottajien ylijäämien sekä valtion tullitulojen muutoksia. Kuluttajien ylijäämä lisääntyy alueen $ABCDE$ verran, eli kotimaan kysynnän ja hintaeron verran. Tuottajien ylijäämä pienenee alueen AB verran, sillä hintojen lasku ja lisääntyvä tuonti syrjäyttävät kotimaista tuotantoa. Valtion tullitulot pienenevät alueen DF verran, sillä kauppablokin sisällä tulleja ei kanneta ja alkutilanteessa muu maailma kohtasi hintojen P_T^* ja P^* välisen suuruisen tullin. Kun lasketaan nämä vaikutukset yhteen ($+A+B+C+D+E-A-B-D-F = +C+E-F$), jää jäljelle positiivinen hyvinvointivaikutus eli niin sanottu kaupan luomisvaikutus $+C+E$ sekä

negatiivinen hyvinvointivaikutus eli niin kutsuttu kaupan syrjäytymisvaikutus -F. Tämä tarkoittaa, että vaikutus kaupan vapautumisesta ja integraatiosta voi olla joko positiivinen tai negatiivinen. (ks. esim. Widgren 2002a: 117.) Widgren (2001: 162) tuo esille, että Euroopan talousyhteisön tapauksessa kaupan luonti on yleensä eri tutkimuksissa ollut suurempaa, kuin kaupan syrjäytyminen.

Widgrenin (2001: 160–161) mukaan kaupan vapauttaminen lisää hyvinvointia erityisesti silloin, kun ennen integraatiosopimusta jäsenmaat ovat samankaltaisia ja ne sijaitsevat maantieteellisesti lähellä toisiaan. Positiiviset hyvinvointivaikutukset lisääntyvät todennäköisesti myös silloin, kun kaupan esteet ennen sen vapautumista ovat suuret. Tämän lisäksi maiden lukumäärä ja koko kauppablokissa sekä niiden kilpailullisuus toistensa kanssa vaikuttavat hyvinvoinnin syntyyn. Jos suuria maita on paljon kauppablokissa ja niiden markkinat ovat hyvin kilpailullisia, hyvinvointivaikutukset ovat suuremmalla todennäköisyydellä positiivisia.

Integraation syvetessä yhtenäismarkkinoiksi ja edelleen talousunioniksi (kuten EU:n tapauksessa) mahdolliset hyödyt syntyvät lisäksi tuotannontekijäliikkeiden vapauden sekä raha- ja talouspolitiikan yhteneväisyyden sekä yhteisten päämäärien myötä. Näitä päämääriä ovat esimerkiksi tavoitteet työttömyyden alentamiseksi ja talouden kasvun nopeuttaminen. El-Agraa muistuttaa kuitenkin, ettei jäsenyys yhtenäismarkkinoissa ole välttämätön hyvän taloudellisen menestyksen saavuttamiseksi. Onkin vaikea arvioida, kuinka suuri osa lisääntyneestä hyvinvoinnista johtuu integraatiosta ja kuinka suuri osa olisi saavutettavissa myös ilman yhtenäistymistä.

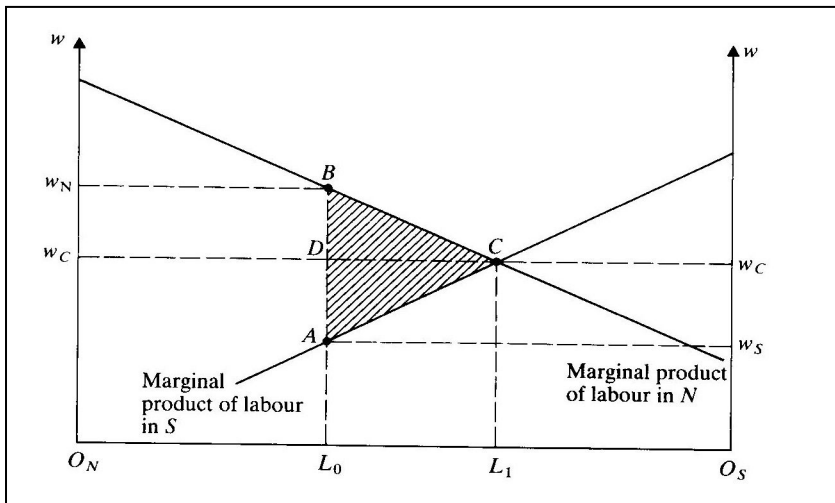
Hansen, Heinrich ja Nielsen (1992: 72–77) esittävät yksinkertaisen graafisen analyysin hyvinvointivaikutuksista, jotka seuraavat tuotannontekijäliikkeiden vapautumisesta. Tarkastelussa ovat pääomien sekä työvoiman vapaan liikkumisen tuomat vaikutukset. Kyseinen analyysi on yksinkertaista, eikä ota huomioon esimerkiksi muuta maailmaa tai verotuksessa esiintyviä eroavaisuuksia. Analyysi antaa kuitenkin lähtökohdat niistä asioista, jotka aiheuttavat ja saavat aikaan pääomien ja työvoiman liikkumisen yhtenäismarkkinoiden syntyessä ja tuotannontekijäliikkeiden vapautuessa.

Kuvio 2. Pääomaliikkeiden vapautuminen. (Lähde: Hansen ym. 1992)

Kuviossa 2 esitetään yhtenäismarkkinoilla oleva kokonaispääoman määrä $O_N O_S$. Tarkastelussa on kaksi maata N ja S, joiden pääomien tuottokäyrät ovat $A N$ ja $B M$. Maa N on pääomavaltaisempi ja lähtötilanteessa sen pääoman määrä on $O_N K_0$. Toisen maan pääoman määrä on näin ollen $K_0 O_S$. Pääoman tuotot ovat lähtötilanteessa maassa N r_N ja maassa S r_S . Kun pääomaliikkeet

vapautuvat, pääoma siirtyy alemman tuoton maasta (N) korkeamman tuoton maahan (S). Pääomat liikkuvat kunnes niiden tuottokäyrät leikkaavat toisensa (piste r_c). Tämä tarkoittaa pääomien lisääntymisen maassa S määrällä K_0K_1 . Alue CDF on pääomien vapautumisesta seuraava hyvinvointivaikutus. Tämä hyödyttää molempia maita: maassa S kotimaan tuotanto kasvaa ja maassa N pääomista saatava tuotto lisää maan tuloja. Toisaalta maan N työvoima menettää tuloja, koska pääomat siirtyvät toiseen maahan. Maassa S palkat päinvastoin nousevat ja korot laskevat.

Kuvio 3. Työvoimaliikkeiden vapautuminen. (Lähde: Hansen ym. 1992)

Kuviossa 3 tarkastellaan työvoiman vapautumisen aiheuttamia vaikutuksia. Siinä koko työvoima on $O_N O_S$. Maan N työvoima on lähtötilanteessa $O_N L_0$ ja maan S työvoima $L_0 O_S$. Palkkaero on alussa $w_N - w_S$. Työvoimaliikkeiden vapautumisen myötä työvoima siirtyy maasta S maahan N ja palkkaerot tasoittuvat pisteeseen w_C . Koska työvoiman marginaalituotanto on alussa maassa N korkeampi, työvoiman liikkumisen myötä tuotanto lisääntyy

enemmän maassa N kun se vähenee maassa S. Tästä seuraa yhtenäismarkkinoiden tuoma hyvinvointivaikutus, joka on alueen ABC suuruinen.

Edellä esitetyt kuviot analysoivat erikseen työvoiman ja pääomien vapautumisesta seuraavia vaikutuksia. Kun otetaan huomioon nämä tekijät yhtä aikaa, tullaan johtopäätökseen, että toisen tuotannontekijän vapaus johtaa molempien tuotannontekijöiden tasapainottumiseen. (ks. Hansen ym. 1992: 76.) Teoria olettaa itälaajenemisen tapauksessa, että pääomat lähtevät siirtymään uusiin jäsenmaihin ja työvoima siirtyy alemman palkkatason maista vanhoihin korkeamman palkkatason maihin. Pitkällä aikavälillä maiden palkkatasojen ja pääomien tuoton odotetaan yhtenäistyvän ja elintasoerojen kapenevan.

2.3. Uusi ulkomaankauppateoria ja integraatio

Klassinen ulkomaankaupan ja integraation analyysi olettaa kilpailun olevan markkinoilla täydellistä ja kotimaisten sekä ulkomaisten tuotteiden olevan keskenään korvattavissa täydellisesti. Uusi ulkomaankauppateoria tuo esille epätäydellisen kilpailun ja skaalaetujen hyväksikäytön. Kaupan vapautuminen merkitsee talouden tehokkuuden lisääntymistä kilpailun kiristyessä ja skaalaetujen hyväksikäytön kasvaessa. Myös tuotedifferoinnin sekä ristikkäiskaupan käsitteet tuodaan esille uudessa ulkomaankauppateoriassa.

Ristikkäiskauppa on saman toimialan tuotteilla käytävää tuontia ja vientiä. Se perustuu tuotedifferaatioon ja skaalaetujen hyväksikäyttöön. Maat saavat skaalaetuja keskittymällä vain yhden tai muutaman variaation tekoon samasta

tuotteesta. Tämä johtaa keskimääräiskustannusten alenemiseen, koska teknologiaa on mahdollista kehittää ja näin ollen nopeuttaa tuotantoa (Salvatore 2001: 177–180). Maiden välinen ulkomaankauppa johtaa laajempiin markkinoihin, joilla pystytään tuottamaan enemmän erilaistettuja tuotteita alemmilla kustannuksilla. Suuremmilla markkinoilla myös kysyntää on enemmän. Ristikkäiskauppa hyödyttää kuluttajia, koska tuotteesta on saatavilla useampi versio ja lisäksi tuotantokustannusten aletessa hintakin alenee. (Krugman & Obstfeld 2003: 133.)

Muun muassa Widgrenin (1994: 186) mukaan: *"Epätäydellisen kilpailun vallitessa taloudellinen integraatio merkitsee kilpailun kiristymistä."* Euroopan unionin integraation vaikutusta ulkomaankauppaan selitetään uudella ulkomaankauppateorialla. Talouksien yhtenäistymistä seuraavat laajemmat markkinat ja kiristynyt kilpailu. Kilpailuefektien merkitystä EU:n integraatiokehityksessä on korostettu ja suorien ulkomaankauppavaikutusten merkitys on mielletty pieneksi. Tämä johtuu osaksi siitä, että ulkomaankauppa on ollut varsin avointa jo ennen tiukempaa integraation astetta. Suuremmat vaikutukset seuraavat täten markkinoiden rakenteessa tapahtuvista muutoksista. Samanlainen kehitys ja kilpailuvaikutusten korostuminen on ollut odotettavissa myös itälaajenemisen suhteen, onhan ulkomaankauppa ollut EU:n ja uusien jäsenmaiden välillä suhteellisen vapaata jo 1990-luvulta lähtien.

Kilpailuvaikutuksen hyödyt perustuvat tehokkuuden lisääntymiseen. Kilpailun kiristyessä hinnat laskevat ja yritysten on lisättävä tarjontaansa kysynnän kasvaessa. Yritysten tuotanto tehostuu, koska tuotannon lisäys johtaa keskimääräiskustannusten alenemiseen. Tehottomat yritykset poistuvat markkinoilta ja tämä johtaa markkinarakenteen muuttumiseen. Muutos voi

tapahtua Widgrenin mukaan kahdella tavalla: yritysten tuotannon ja tarjonnan laajentamisella koko yhtenäismarkkinoille tai yrityskauppojen kautta. Itälaajenemisen vaikutus on näkynyt yrityskauppojen lisääntymisenä.

3. EU:N LAAJENEMINEN

3.1. Historiaa

Nykyisen Euroopan unionin (EU) syntyminen käynnistyi toisen maailmansodan jälkeen, kun kuusi maata: Belgia, Saksan liittotasavalta, Ranska, Luxemburg, Italia ja Alankomaat perustivat Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (EHTY) vuonna 1951. Neuvotteluissa oli mukana myös Iso-Britannia, joka ei kuitenkaan halunnut hiili- ja terästeollisuuttaan mukaan ylikansalliseen päätöksentekoon. Tämä yhteisö varmisti siis yhteismarkkinat edellä mainituille teollisuuden aloille, joilla päätettiin tuottajahinnoista, tuotantokiintiöistä, työoloista ja investoinneista yhteisesti. Varsinaisesta kaupankäynnistä muiden, yhteisön ulkopuolisten maiden kanssa ei kuitenkaan päätetty. Koska samanlaista kauppapolitiikkaa yhteisön ulkopuolisten maiden kanssa ei ollut, loi yhteisö siihen kuuluvien maiden välillä rajoittuneen vapaakauppa-alueen. (Widgren 2002a: 93.)

Vuonna 1957 yhteisön jäsenmaat perustivat Rooman sopimuksilla Euroopan talousyhteisön (ETY/EEC) sekä Euroopan atomienergiayhteisö Euratomin. Perustettu talousyhteisö loi tulliliiton jäsenmaiden välille ja yhteisen tullipolitiikan suhteessa muihin maihin. Sopimus edisti Euroopan aluekeskeistä integraatiota ja sitä seurasivat kaksi merkittävää vastavoimaista sopimusta EEC:n hallitsevalle asemalle maailmankaupassa, GATT ja OEEC. OEEC oli lähinnä Iso-Britannian tavoite vapaakauppa-alueesta, johon kuuluisivat EEC-maiden lisäksi Tanska, Norja, Ruotsi, Sveitsi, Itävalta ja Portugali. Hanke kariutui, mutta Ison-Britannian ja EEC:n ulkopuolisten OEEC-maiden kanssa

käytyt neuvottelut johtivat EFTAn, Euroopan vapaakauppa-alueen syntyyn. Sen tarkoituksena oli muun muassa ulkomaankauppasuhteiden parantaminen EEC:n kanssa. (Widgren 2002a: 94–95.)

Vuonna 1967 yhdistettiin Euroopan talousyhteisön, hiili- ja teräsyhteisön sekä Euratomin toimielimet niin kutsutulla sulautumissopimuksella. Tuolloin alettiin yhä useammin käyttää nimitystä Euroopan yhteisö eli EY. Euroopan yhteisön ensimmäinen laajeneminen tapahtui vuonna 1973, kun jäsenmaiksi liittyivät Iso-Britannia, Tanska ja Irlanti. Myös Norja oli neuvotteluissa mukana, muttei kuitenkaan liittynyt jäseneksi kansan vastustuksesta johtuen. Euroopan valuuttajärjestelmä EMS, joka auttoi valuuttakurssien tasapainottumista, otettiin käyttöön 70-luvun lopulla. Lisäksi 70-luvulla tehtiin Lome-sopimus, jossa Euroopan yhteisöjen jäsenmaat sopivat kehitysmaiden suosituimmuusasemasta EY-kaupassa. Tätä sopimusta myös täydennettiin kyseisen vuosikymmenen lopulla. (esim. Koivumaa 1999: 3–7; Fontaine 2004: 8–9; Eurooppa-tietoa 2003: 7–9.)

Seuraavana Euroopan unionin laajenemisessa olivat mukana Kreikka vuonna 1981 ja Espanja sekä Portugali vuonna 1986. Vuonna 1986 muutettiin myös Rooman sopimusta yhtenäisasiakirjalla. Tuon asiakirjan tarkoituksena oli tehostaa ja yhtenäistää Euroopan yhteisön toimintaa. Lisäksi mietittiin poliittisia yhteistyön keinoja. EY:n budjettiin yhtenäisasiakirja toi koheesiorahaston, josta maksettiin varoja erityistukina yhteisön köyhimmille maille, joita olivat Kreikka, Espanja, Portugali ja Irlanti.

Yhteisö muuttui Euroopan unioniksi vuonna 1993 Maastrichin sopimuksella. Se oli yhtenäisasiakirjan jälkeen seuraava sopimus, joka muutti EU:n

perustamissopimuksia. Uudella sopimuksella päätettiin esimerkiksi talous- ja rahaliiton EMUn (Economic and Monetary Union) toteutumisaikataulusta, yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä sisäisen turvallisuuden lisäämisestä. Samaan aikaan aloitettiin myös neuvottelut uusien jäsenmaiden kanssa. Itävalta, Suomi ja Ruotsi liittyivätkin EU:iin 1. tammikuuta 1995 ja tämän seurauksena siitä tuli 15 jäsenmaan unioni. (ks. Fontaine 2004: 8–9; Widgren 2002a: 96–99.)

3.2. Talous- ja rahaliiton synty

Suunnitelma yhteisestä talous- ja rahaliitosta syntyi vuosina 1989 ja 1990. Tarkoituksena oli käynnistää EMU viimeistään 1999. Päätös toteutumisaikataulusta kirjattiin Maastrichin sopimukseen, mutta Iso-Britannia ja Tanska saivat sopimukseen varauman jäseneksi liittymisestä. EMUn toteutus alkoi vuonna 1990 pääomaliikkeiden vapauttamisella ja vuonna 1994 käynnistyi toinen vaihe jolloin perustettiin Euroopan rahapoliittinen instituutti (European Monetary Institute, EMI). Instituutti oli mukana keskuspankkien yhteistoiminnan toimimisen varmistajana, kolmannen vaiheen valmistelijana ja Euroopan keskuspankkijärjestelmän sekä sen toimintojen kehittäjänä. Kolmas ja viimeinen vaihe alkoi 1. tammikuuta 1999. Tuolloin rahapolitiikasta alkoi päättää Euroopan keskuspankki ja yhteinen valuutta euro otettiin virallisesti käyttöön EMU-maissa vuoden 2002 alussa. Euro syrjäytti 12 jäsenmaan kansalliset valuutat. (esim. Koivumaa 1999: 11–13; Widgren 2002a: 99–100.) Nykyään euro on tärkeä rahayksikkö maailmanlaajuisesti ja sen merkitys on samaa luokkaa Yhdysvaltojen dollarin kanssa.

3.3. Itälaajeneminen

Euroopan unionin suurin laajeneminen tapahtui 1. toukokuuta 2004, kun kymmenen uutta jäsenmaata liittyi unioniin. Jäsenmaiksi liittyivät Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari, Latvia, Liettua, Viro, Kypros ja Malta ja näin ollen EU:sta tuli 25 maan kattava yhteisö. Itälaajeneminen on ollut EU:n historian suurimpia haasteita ja prosessi on kestänyt vuosia. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään itälaajenemisen vaiheita ja sen myötä jäseniksi liittyneitä maita tarkemmin.

3.3.1. Itälaajenemisen vaiheet

EU:n itälaajeneminen alkoi jo 1990-luvun taitteessa, kun Berliinin muuri murtui ja mahdollisuus yhteistyöhön sekä Euroopan laajenemiseen Keski- ja Itä-Eurooppaan avautui. Tuolloin perustettiin myös erilaisia taloudellisia avustusohjelmia, kuten Phare, jotka olivat avustamassa uusia demokratioita taloudellisesti. Tukemalla Keski- ja Itä-Euroopan maita taloudellisesti luotiin pohja Euroopan yhdentymiselle ja mahdolliselle tulevalle laajenemiselle. Nykyäänkin EU tukee uusia jäsenmaita muun muassa Phare- ja Sapard-ohjelmilla sekä Ispa-välineen kautta (Euroopan komissio 2001: 14–15).

Vuonna 1993 Kööpenhaminassa pidetyssä huippukokouksessa määriteltiin edellytykset, jotka hakijamaiden oli toteutettava ennen mahdollisuutta liittyä Euroopan unioniin. Näitä perusedellytyksiä olivat:

1. Vakaat instituutiot, jotka takaavat demokratian, ihmisoikeuksien, vähemmistöjen ja oikeusvaltioperiaatteen suojelun sekä kunnioittamisen.
2. Toimiva markkinatalous sekä selviytyminen kilpailusta ja markkinapaineesta unionissa.
3. Poliittisen unionin ja talous- ja rahaliiton tavoitteiden noudattaminen sekä resurssit jäsenyyden velvoitteista vastaamiseen. (esim. Europa 2005a.)

Jo 90-luvun alussa alettiin solmia ja tiivistää kaupallisia suhteita EU:n sekä Keski- ja Itä-Euroopan välillä. Syntyi vapaakauppasopimuksia, joita myöhemmin kutsuttiin Eurooppa-sopimuksiksi (Widgren 2002a: 101). Näillä autettiin tulevia jäsenmaita siirtymään markkinatalouteen, ja niiden avulla maat otettiin mukaan tiiviimpään yhteistyöhön.

Keski- ja Itä-Euroopan maista Puola, Unkari, Romania, Latvia, Liettua, Slovakia, Slovenia, Bulgaria ja Tšekin tasavalta sekä Viro hakivat EU-jäsenyyttä kesäkuuhun 1996 mennessä. Kypros, Malta ja Turkki olivat jättäneet hakemuksensa jo aikaisemmin. Vuoden 1997 Luxemburgin Eurooppa-neuvoston kokouksessa päätettiin aloittaa kaikkien hakijamaiden kanssa liittymisprosessi. Varsinaiset jäsenyysneuvottelut aloitettiin vuonna 1998 kuuden maan kanssa. Näitä niin sanottuun Luxemburgin ryhmään kuuluneita maita olivat Puola, Unkari, Slovenia, Tšekki, Kypros ja Viro. Vuoden 1999 Helsingin Eurooppa-neuvoston kokouksessa päätettiin aloittaa neuvottelut jäsenyydestä myös Latvian, Liettuan, Bulgarian, Romanian, Slovakian ja Maltan kanssa vuonna 2000. Lisäksi Turkki kytkettiin mukaan laajentumiseen. Näiden maiden ryhmää on kutsuttu nimellä Helsingin-ryhmä. Neuvottelut maiden

liittymisistä unionin jäseniksi saatiin päätökseen 2002 Kööpenhaminassa pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa. Tuolloin sovittiin kymmenen uuden maan liittymisestä EU:iin 1. toukokuuta 2004. Lisäksi Bulgarian ja Romanian odotetaan liittyvän unioniin vuonna 2007 ja neuvottelut Turkin ja Kroatian kanssa on aloitettu ja jatkuvat.

Selvyyden vuoksi seuraavassa kuviossa (kuvio 4) esitetään vielä kerran EU:n laajenemisprosessi, sen jäsenvaltiot ja niiden liittymisvuodet.

1952 Alankomaat, Belgia, Italia, Luxemburg, Ranska, Saksa
1973 Irlanti, Tanska, Yhdistynyt kuningaskunta
1981 Kreikka
1986 Espanja, Portugali
1995 Itävalta, Ruotsi, Suomi
2004 Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari, Viro

Kuvio 4. EU:n jäsenmaat ja niiden liittymisvuodet.

3.3.2. Liittyneet maat

Itälaajenemisen myötä EU sai kymmenen uutta jäsentä: Puolan, Slovakian, Slovenian, Tšekin, Unkarin, Viron, Latvian, Liettuan, Kyproksen ja Maltan. Liittyneet maat ovat taloudelliselta rakenteeltaan ja tilanteeltaan hyvin erilaisia vanhoihin jäsenmaihiin verrattuna. Ne ovat köyhiä ja niiden sisäiset tulotasoerot ovat huomattavia. Lisäksi ne ovat käyneet läpi merkittävän taloudellisen rakenneuudistuksen täyttääkseen EU:n jäsenyysehdot.

Uusissa maissa maataloussektorin osuus esimerkiksi työllistäjänä on suuri verrattuna vanhoihin jäsenmaihin. Euroopan komission (2006) teettämä selvitys, jossa esitetään taloudellisia muutoksia ja arvioita itälaajenemisen vaikutuksista kahden vuoden kokemuksen perusteella, kertoo maataloussektorin merkityksen pienestä vähentymisestä, mutta sen osuus on edelleen kymmenessä uudessa jäsenmaassa (EU10) keskimäärin 12,5 prosenttia koko työllisyydestä. Puolassa osuus on jopa 19 prosenttia, kun vanhoissa jäsenmaissa (EU15) se on keskimäärin neljä prosenttia.

Teollisuuden osuus työllistäjänä on EU10-maissa keskimäärin suurempi kuin EU15-maissa, Tšekiassa, Virossa, Slovakiassa ja Sloveniassa osuus vaihtelee 35 prosentin tuntumassa EU15-maissa sen ollessa noin 24 prosenttia. Palvelusektorin osuus on kasvanut, mutta se on pienempi uusissa jäsenmaissa, lukuun ottamatta Maltaa ja Kyprosta, joissa turismi on tärkeää ja joka nostaa näin ollen palvelusektorin osuutta. Työttömyysaste on korkeampi EU10-maissa ja työllisyysaste matalampi kuin EU15-maissa. Vaikka laajenemisen jälkeen on tapahtunut jonkin verran konvergoitumista eli talouksien yhtenäistymistä, eroavat vanhat ja uudet jäsenmaat vielä selvästi työmarkkinatilanteidensa suhteen.

Työmarkkinoihin liittyen EU10- ja EU15-maiden välillä on lisäksi suuret erot tulotasoissa. Euroopan komissio (2006) raportoi uusien jäsenmaiden haasteellisen tilanteen; liittyneiden maiden palkkatasot ovat vielä selvästi alle vanhojen jäsenmaiden tason tuntipalkkojen ollessa niissä keskimäärin neljä kertaa alhaisempia. Komissio on arvioinut sitä, kuinka nopeasti Keski- ja Itä-Euroopan maiden tulotasot yhdistyvät köyhimpien unionin maiden kanssa.

Nopeimmin tulotason saavuttavat näiden arvioiden mukaan Tšekki, Slovakia, Viro ja Puola noin 12–20 vuodessa, hitaimmin Liettua noin 32–35 vuodessa.

Kymmenen uuden jäsenmaan markkinaympäristön tehokkuus kärsii edelleen heikkouksista. Esimerkiksi Unkarissa ja Puolassa markkinoiden toiminnan tehokkuutta hidastavat byrokratia ja uuden yrityksen perustamiskustannusten suuruus, Sloveniassa toiminnan jäykkyyttä aiheuttaa työhönotto- ja irtisanomissäännösten tiukkuus (Euroopan komissio 2006). Lisäksi uusien jäsenmaiden taloutta kuvastaa alhaisempi teknologian hyväksikäyttö. Unohtaa ei voi myöskään korruptiota, joka edelleen kukoistaa monessa uudessa jäsenmaassa.

Ostovoimakorjattu bruttokansantuote asukasta kohden on uusissa jäsenmaissa huomattavasti alhaisempi kuin EU:ssa keskimäärin. Lähimpänä unionin tasoa ovat Slovenia, Kypros, Tšekki ja Unkari. Bruttokansantuotteen alhaisuus kertoo vähäisemmästä tuotannosta ja hyvinvoinnista EU10-maissa. Talouksien konvergoituminen on oleellista ja välttämätöntä, jotta uudet jäsenmaat pystyvät kilpailemaan jäsenyyden myötä suurentuneessa markkinaympäristössä (Pirilä 2002: 22). Talouden rakenteen lähentymistä mitataan muun muassa Saksan keskuspankin tuottamalla lähentymisindikaattorilla. Se rakentuu tärkeistä talouden toimintaa kuvastavista tekijöistä ja tunnusluvuista. Ennen itälaajenemista lähimpänä Euroopan unionin maiden taloudellista rakennetta olivat Tšekki, Unkari, Slovenia ja Viro.

Keski- ja Itä-Euroopan maat kärsivät eriasteisista vaihtotaseen alijäämistä. Talouksien kasvaessa tuonti yleensä kasvaa ja tämä aiheuttaa paineita vaihtotaseen tasapainolle. Monessa uudessa jäsenmaassa tuontia on

kasvattanut esimerkiksi kotimaisten pankkien lisääntynyt luotonanto paikallisille yrityksille ja ihmisille. Pääasiallisesti useassa maassa suorat ulkomaiset investoinnit kattavat ainakin osan tästä vajeesta, jollei kokonaan. (Finnvera 2006.) Uusien jäsenmaiden talouksia kuvastaa vaihtotaseen alijäämien lisäksi erisuuruiset budjettialijäämät.

Itälaajenemisen haasteellisuutta lisää sen laajuus, unioni laajeni 15 maasta 25:teen ja sen väkiluku kasvoi yli 450 miljoonaan. Puola on yksi merkittävimmistä liittyneistä maista niin taloutensa, sijaintinsa kuin väkilukunsakin takia. Maltan ja Kyproksen taloudellinen vaikutus EU:n ja varsinkin Suomen kannalta on vähäinen. Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua ovat taloudelliselta merkitykseltään Euroopan unionille vähäisiä, mutta Suomen kannalta niiden merkitys on sijaintinsa perusteella suurempi, etenkin Viron.

3.4. Integraation merkitys

EU:n tavoitteisiin on kuulunut taloudellinen ja sosiaalinen kehittyminen sekä parannukset ihmisten elin- ja työoloihin. Näiden tavoitteiden saavuttamista puoltaa EU:n kehittyminen 50 vuodessa yhdeksi suurista markkina-alueista. Euroopan integraatio eli taloudellinen yhdentymisen merkitsee Euroopan yhtenäisen talousalueen syntyä ja tavaroiden, ihmisten, rahan sekä palvelujen mahdollisuutta liikkua vapaasti EU:n alueella. Integraatiota pidetään yleisesti teorian näkökulmasta positiivisena asiana, koska se tukee talouden kasvua ja luo uusia työpaikkoja.

EU on kehittynyt tulliliitosta, yhtenäismarkkinoiden kautta talous- ja rahaliitoksi. Tällä hetkellä EU:n talous- ja rahaliitto EMUun kuuluu jo 12 jäsenmaata ja itälaajentumisen myötä siihen liittyy myöhemmin lisää jäseniä. Integraation aste talous- ja rahaliitossa on merkittävä. Hansen ja Nielsen (1997) ovat kehittäneet alueellisen taloudellisen integraation portaavat. Talous- ja rahaliitto merkitsee heidän mukaansa seuraavia asioita: tullien alennusta suhteessa ulkomaankauppaan muiden maiden kanssa, tullien ja tuontikiintiöiden ja muiden kaupan esteiden poistoja maiden väliltä, kauppapolitiikan yhtenäisyyttä, tuotannontekijöiden vapaata liikkumista sekä yhteistä valuuttaa ja talouspolitiikkaa (ks. myös kappale 2. Teoreettista taustaa).

Euroopan komissio (2004: 6) pitää EU:n itälaajenemista taloudellisesti hyödyllisenä, sillä kilpailu ja ihmisten vapaa liikkuvuus ovat etuja talouskasvulle. Aluksi kuitenkin menot voivat tuntua suurilta, sillä unionin täytyy auttaa uusia jäsenmaita niiden merkittävässä rakennemuutoksessa ja saavuttamaan kilpailukykyisyys markkinoilla. Komissio arvioi, että laajeneminen vaikuttaa "vanhojen" jäsenten kasvuun noin prosentin verran vuosikymmenen loppuun mennessä ja uudet maat voivat hyötyä jopa prosentin vuodessa. Uudet maat hyötyvät, koska investointiaste ja uudistukset niihin lisääntyvät.

Yhtenäismarkkinoiden tuomat hyödyt ovat komission mukaan olleet vuosien saatossa merkittäviä. Ne ovat esimerkiksi lisänneet työpaikkoja noin 2,5 miljoonalla, lisänneet suoria sijoituksia, houkuttelleet uusia ulkomaisia suoria sijoituksia ja tehneet EU:sta kilpailukykyisen talousalueen. Lisäksi ihmisten liikkuvuus on mahdollistanut taitojen paremman hyväksikäytön ja yhtenäismarkkinat ovat kasvattaneet ostovoimaa eli ero unionin korkeimpien ja

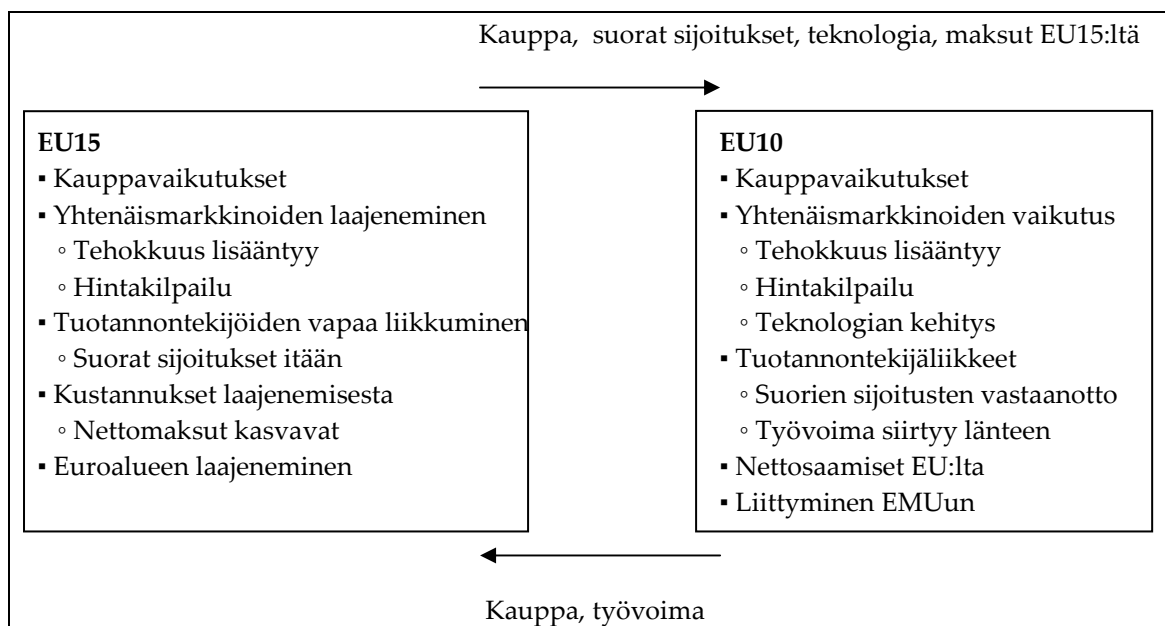
matalimpien hintojen välillä on pienentynyt. Syvempi integraatio on merkinnyt myös yhteisen rahan käyttöönottoa 12 EU-maassa. Tämä merkitsee valuuttakurssivaihteluiden merkityksen vähentymistä, rahan siirtämistä toiseen maahan halvemmalla sekä mahdollistaa matalan inflaatiotason ja tehokkaamman kaupankäynnin. (Euroopan komissio 2004: 10, 14.)

Euroopan komission positiivinen asenne itälaajenemista kohtaan on ymmärrettävää. Kansalaisten uskoa EU:n toimintaan on parannettava, ja tämä onnistuu korostamalla positiivisia vaikutuksia, joita integraation myötä syntyy ja on syntynyt. Tosiasiassa Euroopan unionin talouskasvu on heikentynyt ja osuus maailmantuotannosta pienentynyt jo pitkään. Unionin talouden kehitys on jäänyt jälkeen USA:n ja Aasian kehityksistä. Tätä taloudellisen kasvun heikkoutta on kutsuttu myös Euroopan rakenteelliseksi jäykkyydeksi. Tilanteen korjaamiseksi on tehty suunnitelmia ja asetettu suuria tavoitteita, yksi tavoite on tehdä EU:sta kilpailukykyisin talousmahti vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteista ollaan kuitenkin jäljessä. Yhtenä syynä tähän voivat olla liian suuret ja ristiriitaiset tavoitteet, halutaan liikaa yhdellä kertaa. (Alho & Kaitila 2005.)

Vaikuttaako itälaajeneminen sitten positiivisella vai negatiivisella tavalla unionin kehitykseen? Ja minkälaisia vaikutuksia tällä integraatiolla on unionin kehitykseen ja toimintaan? Seuraava kappale esittelee kattavasti itälaajenemisen tärkeimmät taloudelliset vaikutukset.

4. YLEISET TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Taloudelliset vaikutukset riippuvat aina integraation syvyydestä (Breuss 2001). Itälaajeneminen tarkoittaa uusien maiden liittymistä ensiksi EU:n yhtenäismarkkinoihin ja myöhemmin mahdollisesti Euroopan talous- ja rahaliitto EMUun. Kuviossa 5 on esitettyä tärkeimmät taloudelliset vaikutukset, joita syntyy laajenemisen myötä. Kauppavaikutukset syntyvät kaupan vapautumisesta ja kaupanesteiden poistumisista. Yhtenäismarkkinat parantavat tehokkuutta ja lisäävät hintakilpailua. Pääomaliikkeiden ja ulkomaisten investointien suuntautuminen sekä työvoiman vapaa liikkuminen ovat myös tärkeitä taloudellisia vaikutuksia. Lisäksi laajenemisen vaikutukset EU:n budjettiin ovat merkittäviä. Unohtaa ei voi myöskään uusien jäsenmaiden mahdollista liittymistä EMUun ja muutoksia EU:n päätöksenteossa. Seuraavat kappaleet käsittelevät tarkemmin näitä taloudellisia vaikutuksia. (ks. esim. Widgren 2001: 326; Breuss 2001.)

Kuvio 5. EU:n itälaajenemisen taloudelliset vaikutukset. (Lähde: Breuss 2001)

4.1. Ulkomaankauppa ja EU:n kauppapolitiikka laajentuneessa unionissa

Euroopan unionin peruspilareita ovat vapaakauppa ja tuotannontekijöiden vapaa liikkuminen unionin alueella. Unioni solmi jo 90-luvulla Eurooppa-sopimuksia, jotka merkitsivät teollisuustuotteiden vapaakauppaa, Keski- ja Itä-Euroopan maiden (KIE-maat) välillä. Nämä sopimukset ja ulkomaankaupan vapautuminen KIE-maissa johtivat kaupankäynnin rakenteellisiin muutoksiin jo 90-luvulla; niin sisältö kuin kaupan suuntautuminenkin muuttuivat. EU-maista tuli tärkeitä kauppakumppaneita tuleville jäsenmaille ja päinvastoin sekä kauppavaihto lisääntyi jo ennen uusien maiden jäsenyyttä. Lähtökohta tähän kaupan suuntautumisen muuttumiseen löytyy teorian pohjalta, sillä kaupan esteiden poistuminen kauppablokin maiden välillä syrjäyttää muun maailman kanssa käytävää kauppaa. KIE-maiden EU-jäsenyys merkitsee edelleen kaupan esteiden ja kustannusten vähentymistä niiden tullessa mukaan yhtenäismarkkinoihin. (Widgren 2001: 328.)

Teoreettisella tasolla Euroopan integraation vaikutuksia ulkomaankauppaan selitetään uudella ulkomaankauppateorialla (ks. kappale 2. Teoreettista taustaa). Siinä keskeisessä asemassa ovat epätäydellinen kilpailu ja skaalaetujen hyväksikäyttö. Kun kaupan esteet alenevat, markkina-alue kasvaa ja tämä helpottaa tuotannontekijöiden saatavuutta ja siirtymistä. Tämä johtaa yritysten mahdollisuuteen vähentää tuotantokustannuksia erikoistumalla ja tuotantolinjan pidentämisellä. Maat hyödyntävät suhteellisen edun lisäksi mittakaavaetuja. Tavaroiden ja tuotannontekijöiden vapaa liikkuminen johtaa toimialan sisäisen eli ristikkäiskaupan lisääntymiseen, sillä ristikkäiskaupaksi lasketaan myös kansainvälisten yritysten sisäinen kauppa. Kun pääomat siirtyvät integroituneiden maiden välillä helposti ja nopeasti, yritysten on

helppoa siirtää toimintaansa kannattavammille alueille, joilla tuotantokustannukset ovat alempia. Tämä näkyy yritysten toiminnan siirtymisinä halvemmille alueille eli Keski- ja Itä-Euroopan maihin. (ks. Kiander & Romppanen 2005: 203.)

Yleisesti voidaan sanoa, että integraation tulisi johtaa voimavarojen tehokkaampaan allokaatioon. Integraatiolla on lisäksi kilpailua edistävä vaikutus, joka lisää ristikkäiskauppaa yritysten hyödyntäessä skaalaetuja. Tämä merkitsee toimialoittaisen ja maantieteellisen tuotantorakenteen muotoutumista uudelleen.

EU:n kauppapolitiikan perusta on tullittomuus jäsenvaltioiden välillä ja yhdenmukaiset muista maista saapuvien tavaroiden tuontitariffit. Tämä tarkoittaa sitä, että tavarat kohtaavat unionin alueelle saapuessa samansuuruisen tullin saapumispaikasta huolimatta. Näitä tullimaksuja kutsutaan nimellä yhteinen ulkotariffi ja ne ovat johtaneet EU-maiden yhtenäisyyteen kansainvälisissä kauppaneuvotteluissa. EU tukee WTO:n eli maailmankauppajärjestön ajatusta avoimuudesta kansainvälisessä kaupankäynnissä, ja se on luonut kahdenvälisiä kauppasopimuksia järjestön maiden kanssa. EU:lla on myös kauppasopimukset Välimeren alueen maiden kanssa sekä Venäjän ja entisen Neuvostoliiton tasavaltojen kanssa. EU on itälaajentumisensa myötä syventänyt kauppasuhteitaan uusiin jäsenmaihin. EU:n kauppapolitiikassa otetaan huomioon myös kehitysyhteistyö, esimerkiksi useimmille kehitysmaille on myönnetty tuontitavaroiden tullittomuus tai alennettu tulli. (Europa 2005b.)

Euroopan unionin itälaajenemisen vaikutuksia ulkomaankauppaan on tutkittu paljon. Breuss (2001) tuo esille kauppakustannusten vähenemisen ja ulkomaankaupan vaikutusten suuremman positiivisen merkityksen uusille jäsenille verrattuna vanhoihin. Lisäksi kilpailun lisääntymisen myötä tuotiin esille kysynnän määrän vaikutus kaupan myötä lisääntyvään bruttokansantuotteeseen. Tämä tarkoittaa tutkimuksen mukaan sitä, että ne EU-maat, jotka käyvät enemmän kauppaa uusien jäsenmaiden kanssa hyötyvät enemmän lisääntyvästä kilpailusta. Muun muassa Widgrenin (2001: 328) mukaan kauppavaikutukset eivät ole itälaajenemisen myötä kovin merkittäviä, sillä jo Eurooppa-sopimusten myötä kauppavaihto on lisääntynyt maiden välillä. Hän tuo esille kaupankäynnin lisääntymisen varsinkin uusien jäsenmaiden kesken.

Suorien kauppavaikutusten ohella tärkeäksi muodostuvat ne asiat, jotka seuraavat yhtenäismarkkinoiden laajentumisesta. Näitä ovat niin sanotun kilpavaikutuksen tuomat edut tuotannon tehostumisesta ja hintakilpailusta johtuen. Muun muassa Breuss (2001) tuo esille uusissa ja vanhoissa jäsenmaissa tehokkuuden ja hintakilpailun lisääntymisen. Tutkimuksessa uudet jäsenmaat kokevat suuremmat positiiviset hyödyt yhtenäismarkkinoiden laajentumisesta. Lisäksi uusissa jäsenmaissa teknologinen kehitys nopeutuu, mikä tehostaa tuotantoa.

Vaittinen (2004) on tutkinut kaupan ja integraation merkitystä käyttäen esimerkkinä muun muassa EU:n itälaajenemista. Numeerisella yleisen tasapainon mallilla (tässä tapauksessa Purduen yliopiston kehittämällä GTAP – mallin rekursiivisella dynaamisella versiolla) on arvioitu laajenemisen vaikutuksia uusien ja vanhojen jäsenmaiden talouksiin. Analyysin lähtökohtana

ovat kuusi eri skenaariota ja näiden eri skenaarioiden vaikutukset esitetään maiden bruttokansantuotteiden, yksityisten kulutusten sekä tulojen poikkeamina lähtötasolta.

Vaittisen tutkimuksessa uudet jäsenmaat hyötyvät enemmän kuin vanhat jäsenmaat. Uusissa jäsenmaissa BKT kasvaa jokaisessa skenaariossa lähtötilanteeseen nähden; eniten silloin kun pääomaliikkeet ja työvoiman liikkuminen otetaan huomioon. Vanhoihin jäsenmaihiin vaikutukset jäävät pieniksi. Tutkimus korostaa tuotannontekijäliikkeiden vapautumisen merkitystä enemmän kuin pelkästä kaupan vapautumisesta seuraavia vaikutuksia.

4.2. Suorat sijoitukset ja investoinnit ulkomaille

Keski- ja Itä-Euroopan maat ovat houkuttelleet suoria sijoituksia jo 1990-luvun lopulta lähtien. Suorat sijoitukset näihin maihin perustuvat joidenkin työvaiheiden ulkoistamiseen halvempiin maihin. Yritykset hyötyvät ja saavuttavat kilpailukykyetuja sijoittamalla ulkomaille ja varsinkin lähellä sijaitseviin maihin. KIE-maihin tehdyt investoinnit lisäävät kaupankäyntiä ja myös ristikkäiskaupan lisääntyminen johtuu suureksi osaksi suorien sijoitusten kasvusta.

Kari Alhon, Ville Kaitilan ja Mika Widgrenin (2001) tekemässä tutkimuksessa EU:n itälaajenemisen vaikutuksista Suomen elinkeinoelämään tuodaan esille, että suoriin sijoituksiin EU-maista uusiin jäsenmaihiin vaikuttavat negatiivisesti kohdemaan etäisyys sijoittajamaasta ja positiivisesti kohdemaan talouden koko.

Suorat sijoitukset ja tuotannon keskittyminen enemmän Keski-Eurooppaan vahvistavat alueen asemaa sisämarkkinoiden keskuksena.

Miten itälaajeneminen vaikuttaa tuotannon sijoittumiseen Euroopan unionin alueella? Aiheuttaako integraatio reaktion, jossa syntyy autioita alueita unionin reuna-alueille tuotannon siirtyessä yhä enemmän Keski-Euroopan suuntaan? Muun muassa Forslid ja Wooton (2003) esittävät näkökulman, jossa tuotanto voi keskittyä, mutta integraatio saattaa suhteellisen edun vallitessa aiheuttaa kansainvälistä erikoistumista, joka hyödyttää mahdollisesti myös reuna-alueita. Tuotannon sijoittumiseen vaikuttavat kaupankäyntiin kohdistuvat kustannukset, maan suhteellinen etu, markkinoiden koko sekä kehitys, jossa tuotteiden eri työvaiheita tehdään eri maissa yhä enemmän. Sisämarkkinoilla markkinoiden sijainti toistensa lähellä ja markkinoiden suuri koko vaikuttavat paljon tuotannon sijoittumiseen. Suhteellisen edun myötä tuotanto voi sijoittua tietylle alueelle ja lisäksi kysynnän kohdistuminen tietylle alueelle voi aiheuttaa tuotannon keskittymistä. Euroopassa vallitsee kuitenkin alueittain vaihteleva suhteellinen etu, joka johtaa edellä mainittuun maiden erikoistumiseen, eikä laajoja autioita reuna-alueita pääse syntymään. (Widgren 2001: 336–339.)

Uusien maiden liittyminen Euroopan unioniin lisää niiden uskottavuutta sijoituskohteina. Kiander ja Vaittinen (2001) tuovat esille seuraukset suorien sijoitusten lisääntymisestä. Sijoitukset käynnistyvät halvempiin maihin suurten palkkaerojen vallitessa maiden välillä. Syntyy uusia työpaikkoja ja tämän seurauksena ihmisten ei tarvitse muuttaa uusista jäsenmaista pois. Vanhoissa jäsenmaissa tapahtuu mahdollisesti vähäistä työvoiman kysynnän laskua ja reaali-palkkojen kasvun hidastumista. Näin ollen niiden houkuttelevuus muuttokohteina vähenee. Uudet jäsenmaat hyötyvät päinvastaisesta

kehityksestä, työvoiman kysynnän kasvusta, tuottavuuden lisääntymisestä ja reaali-palkkojen kasvusta. Kehityksen jatkuessa näin taloudet lähentyvät toisiaan ja elintasoerot pienenevät. Näihin johtopäätöksiin tullaan myös teoriaosuudessa.

Kun tarkastellaan ulkomaankauppateorioita, on tuotannontekijäliikkeillä ja suhteelliseen etuun perustuvalla viennillä toisiaan korvaava vaikutus. Tämä tarkoittaa suorien sijoitusten lisääntyessä viennin vähentymistä. Esimerkiksi Pirilä (2002: 50) tuo esille ajatuksen yrityksen valintapäätöksestä markkinoiden laajentamisesta valmiiden tuotteiden tai vaihtoehtoisesti tuotannontekijöiden viennillä maahan. Markkinoiden koko ja kehittyneisyys vaikuttavat tähän päätökseen. Pienillä markkinoilla toimitaan yleensä viennin kautta, suuremmilla ja kehittyneillä markkinoilla pyritään etabloitumaan eli siirtämään toimintaa sinne tuotannontekijäliikkeiden kautta. Kun huomioidaan KIE-maat, suorien sijoitusten kohdentumiseen vaikuttaa myös kohteen sijainti, esimerkkinä Suomen suorat sijoitukset lähellä sijaitsevaan Viroon.

Ennen uusien jäsenmaiden liittymistä unioniin tehdyissä tutkimuksissa korostetaan suorien sijoitusten positiivisia taloudellisia vaikutuksia uusille jäsenille. Suorat sijoitukset ja investoinnit lisääntyvät integraation myötä ja tämä aiheuttaa hyvinvoinnin kasvun KIE-maissa. Teknologian ja kansainvälisen osaamisen siirtyminen Keski- ja Itä-Eurooppaan parantaa uusien jäsenmaiden taloutta ja vaikuttaa tulotason nousuun. Tämä hyödyttää myös vanhoja jäsenmaita. Fritz Breussin tutkimus (2001), jossa laskettiin muun muassa mahdolliset lisääntyvien suorien sijoitusten taloudelliset vaikutukset EU-maille ja uusille jäsenmaille antaa positiivisen vaikutuksen uusille ja negatiivisen vaikutuksen vanhoille jäsenmaille.

4.3. Työvoiman vapaa liikkuminen

Euroopan unionin sisällä työvoiman liikkuvuus on vapaata. Ennen itälaajenemista työvoiman liikkuminen EU:n alueella on ollut kuitenkin melko vähäistä. Työvoimaa on siirtynyt enemmän EU:n alueelle juuri Keski- ja Itä-Euroopan maista ja laajenemisen myötä tämän kehityksen on odotettu jatkuvan ja lisääntyvän. Työvoiman vapaa liikkuvuus on herättänyt ehkä eniten keskustelua ennen itälaajenemista ja uhkakuvia työvoiman siirtymisestä länteen ja pääoman samanaikaisesta siirtymisestä itään on esitetty. Tutkimukset ovat ottaneet pääosin kuitenkin melko varovaisen kannan liittyen työvoiman siirtymiseen. Alho, Kaitila ja Widgren (2001) esittävät kritiikkiä etukäteen tehdyille arvioille, jotka perustuvat melko epävarmoihin oletuksiin. Arvioissa ei oteta huomioon myöskään mahdollisia taloudessa tapahtuvia yllätyksiä.

Teorian mukaan työvoiman liikkuminen tasoittaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan välisiä alueellisia eroja. Työvoiman liikkuvuuteen vaikuttavat muun muassa työmarkkinatilanne ja siihen sidoksissa olevat suhteelliset työttömyysasteet ja työttömyyskorvaukset, todelliset ja odotettavissa olevat palkkatasot, asumisen saatavuus sekä mahdollisesta muuttamisesta aiheutuvat kustannukset. Näitä kustannuksia ovat esimerkiksi matkustamisesta ja informaation hankkimisesta aiheutuvat kulut ja psyykkiset kulut uuteen kulttuuriin sopeutumisesta ja vanhan jättämisestä. (Pirilä 2002: 50–51.) Keskeinen selitys muuttoliikkeen aiheuttajaksi on tuloero maiden välillä. Tämä tulee esille myös tutkimuksen alussa esitetyssä yksinkertaisessa teorialarkastelussa.

Arvioiden mukaan KIE-maiden ja vanhojen jäsenmaiden välinen muuttoliike perustuu juuri suureksi osaksi elintaso- ja tuloeroihin. Tuloerot ovat todella merkittävät, tulotasokuilu KIE-maiden ja viidentoista vanhan jäsenmaan välillä oli 2000-luvun alussa noin 60 prosentin luokkaa, ja houkutus paremmasta elintasosta on suuri.

Muuttoliikkeen suuruuden ennustaminen on vaikeaa, koska siihen johtavat taloudellisten syiden lisäksi kulttuuriset tekijät. Yleisesti on kyse työttömyyden tasosta lähtömaassa ja vastavuoroisesti työvoiman kysynnästä tulomaassa. Ennustamisen apuna voi käyttää maiden veto- ja työntötekijöitä, kyselytutkimuksia sekä tilastollisia malleja. Vetotekijät tarkoittavat maan houkuttelevuutta muuttokohteena, joista esimerkkeinä voi mainita korkeamman palkkatason, paremmat asuinolosuhteet ja helpomman työnsaantimahdollisuuden. Työntötekijöiksi mielletään negatiiviset asiat lähtömaassa, esimerkiksi korkea työttömyys ja turvattomuus. (Sarvimäki 2004.) Uusissa jäsenmaissa halu muuttaa ja työskennellä jossain muussa EU-maassa on suurempi kuin vanhoissa jäsenmaissa. Ihmiset, jotka yleensä ovat valmiimpia muuttamaan, ovat nuoria ja korkeasti koulutettuja. Tämä lisää vastaanottavan maan positiivisia hyötyjä uusista ja osaavista ihmisistä. Esimerkiksi Euroopan komissio on tehnyt kyselyitä ihmisten muuttohalukkuudesta ja tulosten mukaan nuoret ja koulutetut ovat työttömien ohella valmiimpia muuttamaan.

Euroopan komission teettämä kansainvälinen tutkimus (Boeri & Brücker: European Integration Consortium 2000) itälaajenemisen vaikutuksista työllisyyteen ja palkkoihin arvioi noin 335 000 ihmisen nettomuuttoa vuosittain KIE-maista vanhoihin jäsenmaihin. Kaksi kolmasosaa muuttoliikkeestä

suuntautuisi Saksaan, missä KIE-maista tulleiden ihmisten osuus väestöstä nousisi 30 vuoden kuluessa 3,5 prosenttiin. Lisäksi Itävalta vastaanottaisi noin kymmenen prosenttia kokonaismuutosta. Nämä tulokset on saatu olettamalla vanhojen ja uusien jäsenmaiden tuloerojen lähentyvän kahdella prosentilla vuodessa ja työttömyyslukujen pysyvän ennallaan. Tulokset osoittavat ulkomaisen väestön määrän lisääntymisen muun muassa Saksassa, mutta kuitenkin pitkällä aikavälillä. Lisäksi tutkimuksessa päädytään johtopäätökseen, että suurten ryhmien massamuutto länteen ei ole todennäköistä.

Ennen laajentumista tehtyjä tutkimuksia muuttoliikkeen suuruudesta on paljon ja tulokset vaihtelevat riippuen käytetystä tutkimusmenetelmästä (ks. esim. Krieger 2004; Euroopan komissio 2001). Yleinen mielipide tutkimuksissa on, ettei dramaattista muuttoliikkeen kasvua synny ja muuttoliike keskittyy tiettyihin maihin, niin kuin tähänkin asti on tapahtunut. Euroopan komissio (2006) esittää uusimmassa itälaajenemista koskevassa raportissa laajenemisen vaikutuksen muuttoliikkeeseen tähän mennessä saadun kokemuksen perusteella. Raportin mukaan odotukset muuttoliikkeen suuruudesta ovat pitäneet paikkaansa, Keski- ja Itä-Euroopan maista tulleiden työntekijöiden määrä on kasvanut EU15-maissa, mutta suhteutettuna vastaanottavan maan työväestöön vaikutus tästä lisääntymisestä on varsin rajoitettu. Esille tuodaan myös muuttoliikkeen jakaminen kahteen osaan; täydelliseen eli pysyvään ja epätäydelliseen eli lyhytaikaiseen muuttoon. Jo aikaisemmissa arvioissa on tuotu esille esimerkiksi puolalaisten, unkarilaisten ja tšekkiläisten lyhytaikaisen, kausittaisen työnteon lisääntyminen EU-maissa. Tämän kehityksen odotetaan ja voidaan olettaa jatkuvan edelleen.

4.4. EU:n budjetti

Euroopan unionin budjetin lähtökohtana on, että se ei voi olla alijäämäinen. Tämä tarkoittaa sitä, että EU:n menot on katettava unionin vuotuisilla tuloilla, eikä lainanotto menojen rahoittamiseksi ole mahdollista. Talousarvioon kuuluu rahastoja, jotka hoitavat niille asetettuja tehtäviä. Näitä rahastoja ovat muun muassa koheesiorahasto, joka auttaa pienentämään alueittaisia vauruseroja, sekä Euroopan sosiaalirahasto ja aluekehitysrahasto. Euroopan unionin budjetin tulot eli omat varat kerätään jäsenmailta ja nämä maksut perustuvat maan bruttokansantuloon. Yleisesti rikkaat maat ovat olleet nettomaksajina eli ne maksavat EU:lle enemmän kuin saavat ja köyhemmät maat ovat olleet nettosaajina eli niiden saamat tuet EU:lta ovat suuremmat kuin niiden maksamat maksut. (Kiander & Romppanen 2005: 223–224.)

Uudet jäsenmaat ovat tulotasoltaan selvästi alhaisempia kuin vanhat jäsenet ja uusien jäsenmaiden bruttokansantuotteesta suuri osa koostuu maatalouden osuudesta. Paineita menojen kasvuun itälaajenemisen myötä siis on, sillä esimerkiksi vuonna 2004 maataloustukien osuus unionin talousarviossa oli 48 prosenttia ja rakennerahastojen osuus noin 31 prosenttia (Kiander & Romppanen 2005: 224). Itälaajeneminen on herättänyt kysymyksiä ja pelkoja rahoituksen riittävydestä ja siitä, kuka maksaa suuremmat kustannukset. On selvää, että nettomaksajien ryhmä tulee suurenemaan. Vanhoista jäsenmaista suurin osa tai jopa kaikki tulevat kuulumaan maksajien joukkoon. Jännite nettosaajien ja –maksajien välillä tulee olemaan yksi unionin ongelma.

Unionin jäsenvaltiot ovat asettaneet rajan, jonka yli talousarvio ei voi kasvaa. Tämä raja on säilynyt talousarviossa enintään 1,27 prosentissa yhteisön

bruttokansantuotteesta (BKTL:sta). Koska rajaa ei ole nostettu laajenemisen myötä, tarkoittaa se lähinnä budjettimaksujen eli menojen ja tulojen uudelleenjakoa. (Widgren 2001: 340.)

Suurimmat paineet itälaajeneminen aiheuttaa aluekehitys- ja rakennerahastojen määrärahoihin. Koska uusien jäsenmaiden tulotaso on huomattavasti alhaisempi, pääsee yhä harvempi vanha jäsenmaa korkeimman alue- ja rakennepoliittisen tuen nauttijaksi. Kritiikkiä näiden tukien leikkauksista ovat esittäneet etenkin ne maat, jotka ovat hyötäneet näistä tuista aikaisemmin enemmän. Laajenemiseen on varauduttu liittymistä valmistelevilla noin kolmen miljardin euron suuruisilla tuilla EU:n rahoituskehyksissä vuosina 2000–2006. Laajenemiseen on varauduttu lisäksi vuodesta 2002 lähtien kasvavilla tuilla, jotka on suunnattu uusien jäsenmaiden tarpeisiin.

Erilaisia tutkimuksia ja raportteja itälaajenemisen vaikutuksista EU:n budjettiin on tehty useita. Esimerkiksi Valtioneuvoston kanslian (2001) raportissa esitetään Valtionvarainministeriön arvio unionin budjetin menolisäyksistä noin 40–50 prosentilla ja tulonlisäyksistä noin 5–7 prosentilla. Alho, Kaitila ja Widgren (2001) arvioivat laajentumisen vaikutuksia unionin budjettiin olettaen jäsenmaiden voivan vaikuttaa budjetin maksuperusteisiin pitkällä aikavälillä. He raportoivat nettobudjettikustannusarvioksi vuonna 2006 noin 29 miljardia euroa oletuksella, että vanhojen jäsenmaiden BKT kasvaa kolme prosenttia vuosittain ja uusien viisi prosenttia. Suomen osuudeksi he arvioivat noin 420 miljoonaa euroa eli 0,33 prosenttia BKT:sta vuonna 2006.

Widgrenin (2001: 340) mukaan budjettirasituksen suuruutta on vaikea arvioida, koska todellisia vaikutuksia pitkällä aikavälillä maiden tulotasoihin ja

maatalouden merkitykseen ei ole helppoa arvioida. Yleisesti uusien jäsenmaiden mukaantulo Euroopan unioniin johtaa talouksien konvergensiin ja tulotasojen lähenemiseen, mikä osaltaan helpottaa budjettirasituksia. Tulotason nousu saa lisäksi aikaan maatalouden työllisyys- ja tuotanto-osuuden laskun. Talouksien konvergoituminen vie kuitenkin paljon aikaa, joten budjettirasitteet eivät ainakaan heti pienene.

Laajenemisen vaikutuksia EU:n budjettiin arvioidaan ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin voi miettiä niitä asioita, joihin budjetista annetaan tukea ja tämän jälkeen miettiä uusien jäsenmaiden asemaa näihin verrattuna. Eli arvioitavana on uusien jäsenmaiden oikeus siihen tukeen, johon heillä ennakoitavissa olevan maatalouden ja koko talouden rakenteen sekä tulotason perusteella olisi, kun budjettisäännöt pysyvät ennallaan. Tämän tyyppiseen analyysiin liittyy kuitenkin muutamia tekijöitä, jotka heikentävät sen luotettavuutta. Epävarmuustekijöinä on ollut aikataulu, jolla itälaajeneminen toteutuu, talouksien konvergensiin liittyvät oletukset sekä arvioiden puutteellinen huomioonotto koskien uusien jäsenmaiden asemaa tulevaisuuden budjettineuvotteluissa ja unionin päätöksenteossa.

Toiseksi on niin sanottu valtapolitiikkaan perustuva tapa. Vaikutusvalta neuvoston päätöksenteossa tilastollisesti selittää erittäin hyvin bruttomaksuja EU:n budjetista jäsenvaltioille. Vaikutusvallasta on siis jossain määrin mahdollista hyötyä, kun tehdään budjettipäätöksiä. Päätökset voivat muuttaa nettomaksuja tietyille maille positiiviseen suuntaan. (ks. Widgren 2002.)

4.5. Unionin päätöksenteko

Euroopan unionin tärkeimmät päätöksentekaelimet ovat Euroopan komissio, Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto. Nämä määrittävät unionin politiikan ja laativat säädökset, joita käytetään EU:n alueella. Perusteena on, että komissio toimii uusien säädösten ehdottajana ja parlamentti sekä neuvosto niiden hyväksyjinä ja säätäjinä. **Komissiossa** on 25 jäsentä, yksi jokaisesta jäsenvaltiosta, ja sen päätehtävinä ovat muun muassa lainsäädäntöehdotusten teko parlamentille ja neuvostolle, EU:n politiikan ja talousarvion hallinnointi ja toteuttaminen, lainsäädännön toteutuksen valvominen ja unionin edustaminen ja sen etujen ajaminen. Komission toimikauden pituus on viisi vuotta.

Euroopan unionin neuvosto on EU:n tärkein päätöksentekaelin ja sen kokouksiin osallistuu yksi ministeri jokaisesta jäsenmaasta. Neuvosto kokoontuu eri kokoonpanolla riippuen, mistä asioista kulloinkin päätetään. Enintään neljä kertaa vuodessa pidetään Eurooppa-neuvoston niin sanottu huippukokous, johon osallistuvat maiden presidentit ja/tai pääministerit sekä komission pääsihteeri. Neuvoston päätökset tehdään äänestämällä ja ääniä kullakin maalla on suhteessa väkiluvun määrään, suuremmalla maalla on enemmän ääniä. Päätökset tehdään joko yksimielisesti tai määräenemmistöpäätöksellä. Neuvoston päätehtäviin kuuluvat lainsäädännön ja EU:n talousarvion hyväksyminen yhdessä parlamentin kanssa, kansainvälisten sopimusten teko unionin ja muiden maiden välillä, EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittäminen sekä talous- ja sosiaalipolitiikasta huolehtiminen.

Unionin kansalaiset valitsevat **parlamentin** jäsenet viiden vuoden välein pidettävillä vaaleilla. Jäseniä on yhteensä 732 ja sen päätehtävinä ovat lainsäädännön hyväksyminen, EU:n toimielinten valvonta sekä talousarvion hyväksyntä. Parlamentin jäsenet ovat järjestäytyneet seitsemän poliittisen ryhmän mukaan. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi Vihreät, Euroopan parlamentin sosiaali-demokraattinen ryhmä, Euroopan liberaalidemokraattien liiton ryhmä sekä Euroopan yhtyneen vasemmiston konfederaatioryhmä. Järjestäytymisperusteena ei siis ole kansalaisuus. (Euroopan komissio 2006: 10–21.)

EU:n päätöksenteko perustuu perussopimukseen, joita ovat Euroopan hiili- ja teräsyhteisön, Euroopan talousyhteisön ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimukset sekä sopimus Euroopan unionista. Näitä perussopimuksia on muutettu kolmesti 20 viimeksi kuluneen vuoden aikana. Euroopan yhtenäisasiakirjalla, joka tuli voimaan 1987, tehtiin muutoksia EY:n perustamissopimukseen ja luotiin pohjaa yhteismarkkinoiden toteuttamiseen. Amsterdamin sopimus tuli voimaan vuonna 1999 ja sillä muutettiin EY:n perustamissopimusta ja sopimusta EU:sta. Nizzan sopimuksella vuonna 2003 muutettiin ja yksinkertaistettiin EU:n päätöksentekojärjestelmää, jotta itälaajenemisen jälkeenkin unioni voisi toimia tehokkaasti.

Esimerkiksi Mattila (2002: 120) esittää kritiikkiä siitä, olivatko muutokset kuitenkin päätöksentekoa tehostavia ja yksinkertaistavia. Nizzan sopimus sisältää uusia sääntöjä päätöksenteolle ja ministeriön määränemmistöpäätöksien säännöstä muutettiin ehdoilla, joista jotkut tuntuvat turhilta (ks. sivulla 46 esitetyt vaatimukset määränemmistöpäätöksien toteuttamiselle). Esimerkiksi vaatimus maiden

määräenemmistöstä on turha, sillä kun unioniin kuuluu tulevaisuudessa 27 maata, puoltavia ääniä päätökselle tarvitaan 255. Tuolloin on vain yksi mahdollisuus alle 14 maan tehdä päätös: kun unionin 13 suurinta maata liittoutuisivat kaikkia muita vastaan. Tämä on kuitenkin epätodennäköistä.

Euroopan unionin toimintaa monimutkaistavat monet perussopimukset ja tämän vuoksi vuonna 2004 päätettiin kaikkien sopimusten korvaamisesta yhdellä perustuslailla, jossa kerrotaan unionin tarkoitus, sen päätöksenteko ja vastuunjako. Se voi astua voimaan kuitenkin vasta kaikkien jäsenmaiden ratifioitua eli hyväksytyä sen. Viime vuoden kansanäänestykset Ranskassa ja Hollannissa hylkäsivät unionin yhteisen perustuslain ja näin ollen paineita sen muuttamiselle löytyy. Perustuslain aiheuttama kriisi ei ainakaan vaikuta positiivisella tavalla kansalaisten mielipiteisiin Euroopan unionia kohtaan. Lain käsittely on tällä hetkellä kesken ja sen kohtalon pohtimista on päätetty jatkaa vuoden 2008 loppuun. Kansalaisten äänestyskäyttäytyminen kertoo vähäisestä uskosta EU:n toimintaan ja vähäisestä halusta kehittää unionia ylipäätään. (Euroopan komissio 2006: 5–7; Europa 2006.)

Itälaajenemisen vaikutus EU:n päätöksentekoon otettiin huomioon Nizzan sopimuksessa vuonna 2001, ja joka siis tuli voimaan vuonna 2003. Tuolloin tehtiin päätös maiden äänimäärien muutoksista neuvostossa ja parlamentissa laajenemisesta johtuen. Laajenemiset ovat herättäneet keskustelua äänimäärien jakautumisista ja maiden vallanjaon muuttumisesta neuvostossa ja yleisesti EU:n päätöksenteossa. Neuvosto on edelleen tärkein päätöksentekoelin unionissa, mutta parlamentin asemaa on vahvistettu ja sen valtaa laajennettu päätöksentekojärjestelmää uudistettaessa.

Itälaajenemisen vaikutus päätöksentekoon on laskettu äänimäärien muutoksen jälkeen suurille maille positiiviseksi ja pienille negatiiviseksi. Esimerkiksi Widgren (2002a: 113) esittää tulokset muutoksista maiden vaikutusvaltaan äänijakauman muutoksen jälkeen. Suurimpia voittajia vallankäytön suhteen viidentoista vanhan jäsenmaan joukossa ovat Espanja, Saksa, Iso-Britannia, Ranska ja Italia. Pienemmät maat puolestaan menettävät valtaansa unionin neuvostossa.

Taulukossa 1 nähdään äänimäärien muutos Euroopan unionin neuvostossa. Nykyään määräenemmistöpäätöksiin tarvitaan jäsenvaltioiden enemmistön hyväksyntä tai joissain tapauksissa kahden kolmasosan hyväksyntä asiaan tai vähintään 232 puoltavaa ääntä. Puoltavien äänten osuuden pitää lisäksi olla vähintään 62 prosenttia EU:n väestömäärästä, joka tarkistetaan vain, jos joku maa sitä vaatii.

Taulukko 1. Äänimäärät EU:n neuvostossa. (Lähde: Widgren 2002a: 108; Euroopan komissio 2006: 19)

	1958	1973	1981	1986	1995	2005
Saksa	4	10	10	10	10	29
Britannia		10	10	10	10	29
Ranska	4	10	10	10	10	29
Italia	4	10	10	10	10	29
Espanja				8	8	27
Hollanti	2	5	5	5	5	13
Kreikka			5	5	5	12
Belgia	2	5	5	5	5	12
Portugali				5	5	12
Ruotsi					4	10
Itävalta					4	10
Tanska		3	3	3	3	7
Suomi					3	7
Irlanti		3	3	3	3	7
Luxemburg	1	2	2	2	2	4
Puola						27
Tsekki, Unkari						12
Liettua, Slovakia						7
Viro, Kypros, Latvia, Slovenia						4
Malta						3

Taulukossa näkyvät äänimäärät eivät ole suoraan verrannollisia maiden väkilukuihin. Euroopan komission mukaan määrät on painotettu pienten maiden hyväksi. Mikä pitäisi sitten olla optimaalinen äänimäärä ministerineuvostossa kullakin jäsenmaalla? Ovathan maat väkiluvultaan niin erilaisia. Widgren (2002) esittää artikkelissaan Lionel Penrosen vuonna 1946 esittämän asukasluvun neliöjuureen perustuvan vallanjaon. Jotta jokainen EU-kansalainen on saman arvoinen päätöksenteossa, tulee äänimääräjakauman perustua maiden väkilukujen neliöjuureen. Nykyinen vallanjako pohjautuu suureksi osaksi neliöjuurisääntöön, Widgren tuo esille vain Luxemburgin ylliedustuksen ja Saksan aliedustuksen. Lisäksi hän korostaa, ettei vain neuvoston äänimääräjakauman perustuminen neliöjuurisääntöön riitä.

Ehdotuksena on myös parlamentin äänten perustuminen neliöjuurisääntöön, jolloin syntyisi kaksikamarinen päätöksentekuelin.

4.6. EMUn laajeneminen

Kun uudet jäsenmaat liittyivät Euroopan unioniin, ne sitoutuivat myös euroalueeseen ja yhteisvaluuttaan. Ennen euron käyttöönottoa maiden täytyy kuitenkin täyttää Maastrichin sopimuksen edellytykset talous- ja rahaliiton jäseniksi eli niin kutsutut lähentymiskriteerit. Lähentymiskriteerit liittyvät korkotasoon, inflaatiovauhtiin sekä julkisen sektorin alijäämään, velkaantumisasasteeseen ja valuutan ulkoiseen arvoon. Pitkät korot saavat ylittää kahdella prosentilla kolmen parhaiten suoriutuneen jäsenmaan pitkät korot ja inflaatiovauhti saa ylittää kolmen parhaiten suoriutuneen maan inflaatiovauhdin 1,5 prosentilla. Julkisen talouden alijäämä saa olla enintään kolme prosenttia bruttokansantuotteesta ja julkisen talouden velkaantumisasaste 60 prosenttia BKT:sta. Valuutan on oltava vakaa ja pysyttävä kaksi vuotta ERM II-valuuttakurssijärjestelmän määrittelemissä vaihteluväleissä.

ERM II-järjestelmä otettiin käyttöön vuoden 1999 alusta korvaamaan edellistä Euroopan valuuttajärjestelmää (EMS). ERM II mahdollistaa euroalueeseen kuulumattomien EU-maiden valuuttojen liittämisen euroon. Järjestelmässä maalle sovitaan kiinteä keskuskurssi euroon nähden ja se voi vaihdella tietyn vaihteluvälin mukaisesti, joka on +/- 15 %. (ks. esim. Henriksson 2003; Lahdenperä & Pyyhtiä 2005.)

Suurin osa uusista jäsenmaista on jo liittynyt ERM II-järjestelmään, ensimmäisinä siihen liittyivät Viro, Slovenia ja Liettua. Vuoden EU-jäsenyyden jälkeen siihen liittyivät Latvia, Kypros ja Malta, ja Slovakia liittyi siihen vuoden 2005 lopulla. Kiinnostus pikaisesta liittymisestä yhteisen valuutan käyttäjäksi houkuttelee useita uusia jäsenmaita. Muun muassa osallisuus euroalueen rahoitusvakaudesta ja alhaisemmasta korkotasosta kiinnostaa uusia jäseniä (Henriksson 2003). Tämä auttaisi maiden talouskasvua ja lähentymistä vanhoja jäsenmaita kohden. Toisaalta nopeaan euron käyttöönottoon liittyy myös riskejä. Henriksson esittää ennen laajenemista tehdyssä raportissaan ERM II-jäsenyyden riskeiksi esimerkiksi vaiheen aiheuttamat paineet lähentymiskriteerien täyttämiseksi ja yleiset kiinteisiin kursseihin liittyvät ongelmat. Lähentymiskriteerien täyttämisen paineet ja haasteet ovat inflaation hidastamisessa sekä julkisen alijäämän poistamisessa nopealla aikataululla, kun paineita julkisiin investointeihin ja menoihin samanaikaisesti löytyy.

Uusien jäsenmaiden finanssi-instituutiot ovat vielä kehittymässä ja Henriksson esittääkin uhkakuvana pankkikriisin, kun heikot finanssi-instituutiot kohtaavat lisääntyvät pääomavirrat ja pankkien varojen ja vastuiden lisääntyessä mahdollisesti aiheutuva luottobuumi voi johtaa reaalitalouden kuumenemiseen ja pankkien taseiden heikentymiseen. Tuloksena on rahoitusvakauden järkkyminen, joka koskettaisi koko euroaluetta. ERM II-jäsenyys merkitsee lisäksi valuuttakurssin hyväksikäytön mahdollisuuden poistumista kilpailukyvyyn palauttamiseksi. Valuuttakurssia ei ole mahdollista muuttaa halutulla tavalla sen ollessa sidottu euroon, jos kilpailukyky yhtäkkiä heikkenee. Talouden hallinnassa on käytettävä muita välineitä ja budjettipolitiikkaa luottamuksen ja vakauden säilyttämiseksi (Europa 2005c).

Lahdenperä ja Pyyhtiä (2005) kertovat analyysissään, ettei mikään uusi jäsenmaa täytä rahaliiton jäsenyysehtoja, sillä mikään niistä ei ole ollut vielä ERM II-järjestelmässä kahta vuotta. Liettua ja Slovenia täyttävät muut jäsenyyteen liittyvät ehdot, Viron ja Latvian inflaatiouauhti on ollut liian nopeaa ja Maltan sekä Kyproksen haasteena ovat suuri velka ja budjettialijäämä. Uusien jäsenmaiden korkotasot ovat lähentyneet euromaiden korkotasoja, vaikka vuodesta 2003 lähtien korkotasojen kehitys ei ole ollut niin yhtenäistä. Esimerkiksi Maltan ja Kyproksen korkotasot, niin lyhyet kuin pitkätkin, ovat selvästi euroalueen korkojen yläpuolella johtuen julkisen talouden heikommasta tilasta. ERM II-jäsenmaat kärsivät vaihtotaseen alijäämistä ja tämä herättää kysymyksen ulkoisen rahoitusaseman toimivuudesta ja kestävyydestä. Lahdenperä ja Pyyhtiä raportoivat kuitenkin, ettei alijäämän rahoittaminen ole ollut tähän mennessä ongelmallista pääoman tuonnin ylittäessä vaihtotaseen alijäämän.

Pääoman runsaaseen tuontiin liittyy riskejä, vaikka se on oleellista tarvittavan investointiasteen ylläpitämiseksi sekä tuottavuuden ja tätä kautta elintason kohottamiseksi uusissa jäsenmaissa. Riskeiksi on määritelty muun muassa kotimaisen sektorin tuotteiden kysynnän suojaaminen tuomalla maahan lyhytaikaista pääomaa. Kun kotimaan tuotteita on kuitenkin tarjolla vain rajoitettu määrä, voi lopputuloksena olla talouden ylikuumeneminen ja inflaatiopaineet eli kotimaisten tuotteiden hintojen nousu. Seurauksena on mahdollisesti kilpailukyvyn heikkeneminen suhteessa ulkomaisiin tuotteisiin, mikä johtaa yhä suurempiin vaikeuksiin vaihtotaseen alijäämän pienentämisessä. Ylikuumenemisen analysoinnissa voi käyttää hyväksi myös pankkien luotonannon kehitystä ja rahamäärää. Viime vuosina pankkien luotonanto ja laajan rahamäärän kasvu ovat olleet voimakkaita esimerkiksi

Latviassa, Liettuaissa, Virossa ja Sloveniassa. Aineksia mahdollisiin taloudellisiin riskeihin siis löytyy.

Angeloni, Flad & Mongelli (2005) tuovat esille integraation syventymisen uusien ja vanhojen jäsenmaiden välillä. KIE10-maat ovat kehittyneet monessa suhteessa, mutta paljon on vielä tehtävää. Lisäksi he tuovat esille erot maiden välillä ja tarpeen erilliselle analyysille maiden liittymisistä euron käyttäjiksi. Yhtenäistä rahataloudellista integraatiota ei ole tapahtunut ja tämän takia analyysi erikseen, ottaen huomioon analysoitavan maan taloudellisen tilanteen ja sitä koskevat asiat on oleellista ja suotavaa.

Uudet jäsenmaat voivat ottaa euron käyttöön vasta oltuaan ERM II-järjestelmän jäsenenä kaksi vuotta ja täytettyään lähentymiskriteerit. Ensimmäiset maat, jotka voivat liittyä Euroopan talous- ja rahaliiton kolmanteen vaiheeseen ja joiden suunnitelmissa nopea euron käyttöönotto on ollut, ovat Viro, Slovenia ja Liettua. Kesän alussa pidetyssä Luxemburgin kokouksessa päätettiin Slovenian liittymisestä euroalueen jäseneksi vuoden 2007 alusta (Eurooppa-tiedotus 2006). Liettuan ja Viron jäsenyys on mahdollinen aikaisintaan vuonna 2008. Unkarin, Puolan ja Tšekin osalta, jotka eivät vielä edes kuulu ERM II-järjestelmään, euron käyttöönottoa saadaan odottaa kauemmin. Niiden suunnitelmissa on yhteisen rahan omaksuminen ja käyttöön ottaminen noin vuonna 2010. (Angeloni ym. 2005.)

Widgrenin (2002b: 195) mukaan EMUn laajetessa ja päätöksentekijöiden määrän kasvaessa EU:n rahapolitiikan harjoittaminen tulee yhä vaikeammaksi. Euroopan Keskuspankin johtokunta tarvitsee päätösten tekoon noin 40 prosentin tuen kansallisilta keskuspankeilta. Nykyään se tarkoittaa kolmen

kansallisen keskuspankin tukea, mutta esimerkiksi jokaisen potentiaalisen maan liittyminen EMU-maaksi ja sen laajeneminen tätä kautta 27 maan rahaliitoksi merkitsisi päätöksenteon tukemiseen tarvittavien keskuspankkien lisääntymisen 11:een. Tämä voisi johtaa EKP:n johtokunnan ja EMUn ydinmaiden jäämisen vähemmistöön päätöksenteossa ja näin ollen optimaalisen rahapolitiikan harjoittaminen vaikeutuisi joissakin tilanteissa, kun maiden intressit ovat erilaisia.

Ratkaisuja tähän päätöksenteon hankaloitumiseen EMUn laajetessa on kehitetty ja EKP on suositellut, että EKP:n neuvostossa on äänestysvuorossa 21 henkilöä kerrallaan. Johtokunnalla olisi kuusi pysyvää ääntä ja kansallisten keskuspankkien johtajilla olisi 15 ääntä äänestysvuoron kiertäessä. Kierrätystä päätöksenteossa käytettäessä ongelmaksi voi muodostua päätösten epäonnistuessa lisääntyvät erimielisyydet maiden johtajien välillä, kun huonoista päätöksistä on mahdollista syyttää niitä, jotka nämä huonot päätökset tekivät.

5. TALOUDELLISET VAIKUTUKSET SUOMELLE

Itälaajenemisen yleisten taloudellisten vaikutusten perusteella voidaan analysoida vaikutuksia Suomen talouteen. Pelkästään Suomeen kohdistuvia vaikutuksia ja seurauksia on kuitenkin vaikeampi analysoida. Tärkeimmäksi ja oleellisimmaksi asiaksi Suomen kannalta määrittelee muun muassa Saarinen (2003) Viron liittymisen EU-jäseneksi. Analyysin haasteellisuutta lisää lyhyt kahden vuoden ajanjakso, jonka kymmenen uutta jäsenmaata ovat olleet EU:n jäseninä. Vaikutukset, joita Suomelle itälaajenemisen myötä syntyy, joudutaankin tämän vuoksi perustamaan lähinnä analyysihin ja odotuksiin, joita jo aikaisemmin ja ennen laajenemista on tehty. Kahden vuoden kokemuksen perusteella tehtyjä tutkimuksia on vähemmän, mutta ajankohtaisia ja tuoreita tutkimuksia ja raportteja, joita on ollut saatavilla, on käytetty analyysissä aikaisemmin tehtyjen tutkimusten tukena. Pidemmän aikavälin analyysi ja tästä seuraavat vaikutukset on tietenkin pakko perustaa tehtyihin odotuksiin ja oletuksiin.

5.1. Vaikutukset ulkomaankauppaan

Itälaajenemisen vaikutukset Suomen ulkomaankauppaan ovat ennen laajenemista tehdyissä tutkimuksissa arvioitu melko vähäisiksi. Pääasiassa laajeneminen johtaa markkina-alueen kasvuun ja näin ollen kasvattaa kilpailua ja merkitsee parempia kasvumahdollisuuksia yrityksille. Negatiivisena puolena on kilpailutilanteen muuttuessa esiintyvät sopeutumisongelmat. Suomalaiset yritykset ovat jo ennen uusien maiden jäsenyyttä huomanneet uudet markkinat

ja sijoitukset Keski- ja Itä-Eurooppaan ovat lisääntyneet. Tällaisen kehityksen, joka perustuu tuotannolliseen kanssakäymiseen ja hajauttamiseen, odotetaan lisääntyvän Suomen osalta Viron sekä Latvian, Liettuan ja Puolan kanssa.

Suomen tärkeimmät kauppakumppanit KIE-maista ovat selkeästi Viro ja Puola. Widgrenin (2002a: 125) mukaan itälaajenemisen merkittävin vaikutus Suomelle kaupankäynnin osalta on juuri Itämeren alueen integroituminen. Yhtenäistyminen vahvistaa Baltian maiden kauppaa ja tekee alueesta yhtenäisemmän talousalueen. Toisaalta Baltian maiden integroituminen voi merkitä Euroopan unionin ja Venäjän välisen kaupankäynnin kauttakulun siirtymisen Suomen satamista uusien jäsenmaiden satamiin. Tämä johtaa Suomen satamatulojen vähentymiseen ja Suomen aseman heikkenemiseen EU-Venäjä –kaupan välikätenä. Baltian maiden kautta kulkee raaka-aineita Venäjän lisäksi muun muassa Valko-Venäjältä sekä Ukrainasta.

Valtioneuvoston kanslian tuottaman julkaisun (2001) mukaan Suomi voi hyötyä uusien jäsenmaiden talouksien kasvusta ja niiden tulotasojen paranemisista lähemmäs vanhojen jäsenmaiden tasoa. Suomen säilyttäessä markkina-asemansa voi kasvu aiheuttaa viennin nopeaa lisääntymistä uusiin jäsenmaihiin. Samassa julkaisussa ei uskota laajenemisen vaikuttavan merkittävästi Suomen teollisuuden eri alojen kehitykseen. Vahvat alat kuten tieto- ja teknologia-alat hyötyvät mahdollisista uusista alihankkijoista ja markkinoiden kasvusta. Metsäteollisuudella on mahdollisuus laajeta ja tämä hyödyntää mahdollisesti suomalaisia koneiden toimittajia. Elintarviketeollisuudessa on mahdollista, että esimerkiksi Baltian maat tekevät yhteistyötä suomalaisten valmistajien kanssa ja tuottavat tuotteita halvemmilla tuotantokustannuksillaan markkinoiden niitä suomalaisille markkinoille tutuilla tuotemerkeillä. Yleisesti uusien jäsenmaiden

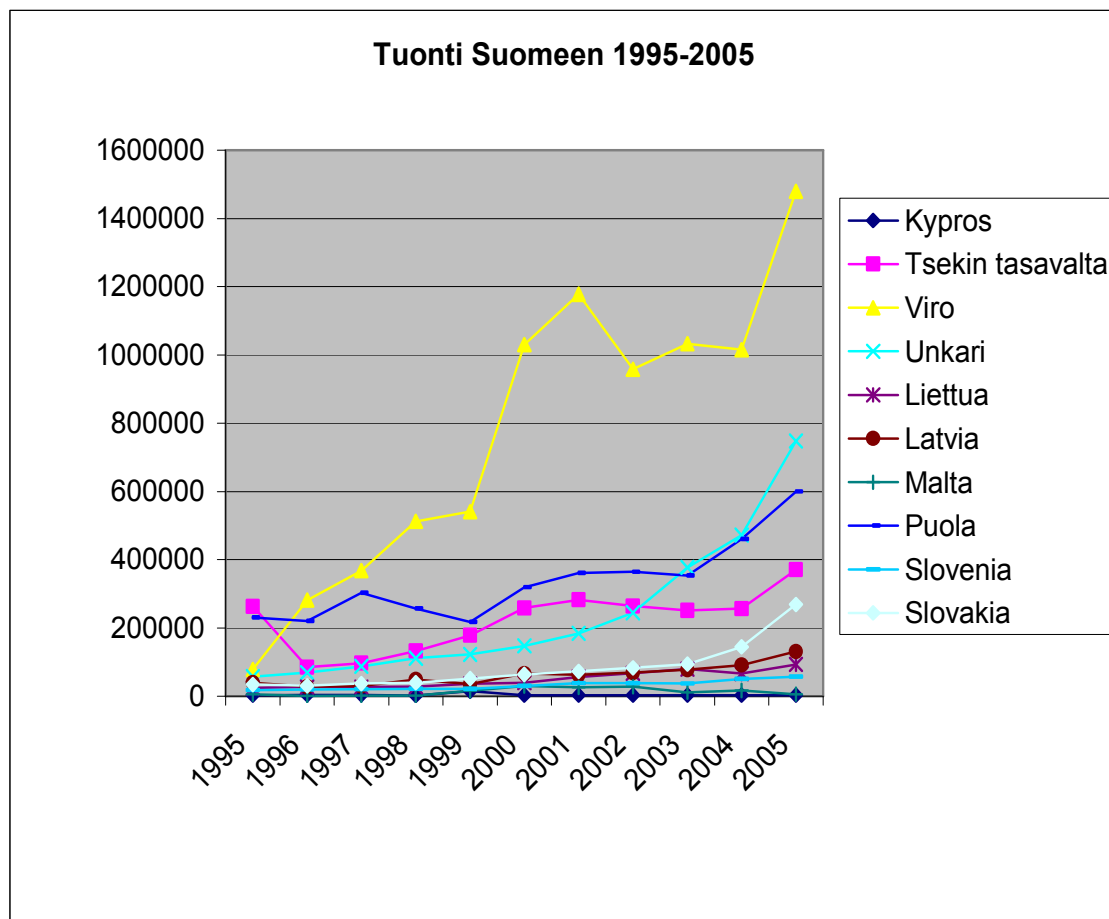
markkinat lisäävät vientimahdollisuuksia ja mahdollistavat tuotannon uudenlaisen sijoittumisen. Uusien jäsenmaiden parempaan kilpailukykyyn tietyillä aloilla on vastattava kotimaisten yritysten toimintaa tehostamalla.

Kritiikkiä Valtioneuvoston kanslian raporttiin voi esittää muun muassa metsäteollisuuden osalta. Esimerkiksi Suomen paperiteollisuuden viennin osalta kasvua ei Suomen pankin (2006) analyyseissa odoteta lähivuosina suuressa määrin. Suomessa tuotantoa supistetaan ja työpaikkoja vähenee. Metsäteollisuus on haasteen edessä, missä jalostusasteen nosto kilpailukykyyn säilyttämiseksi on välttämätöntä.

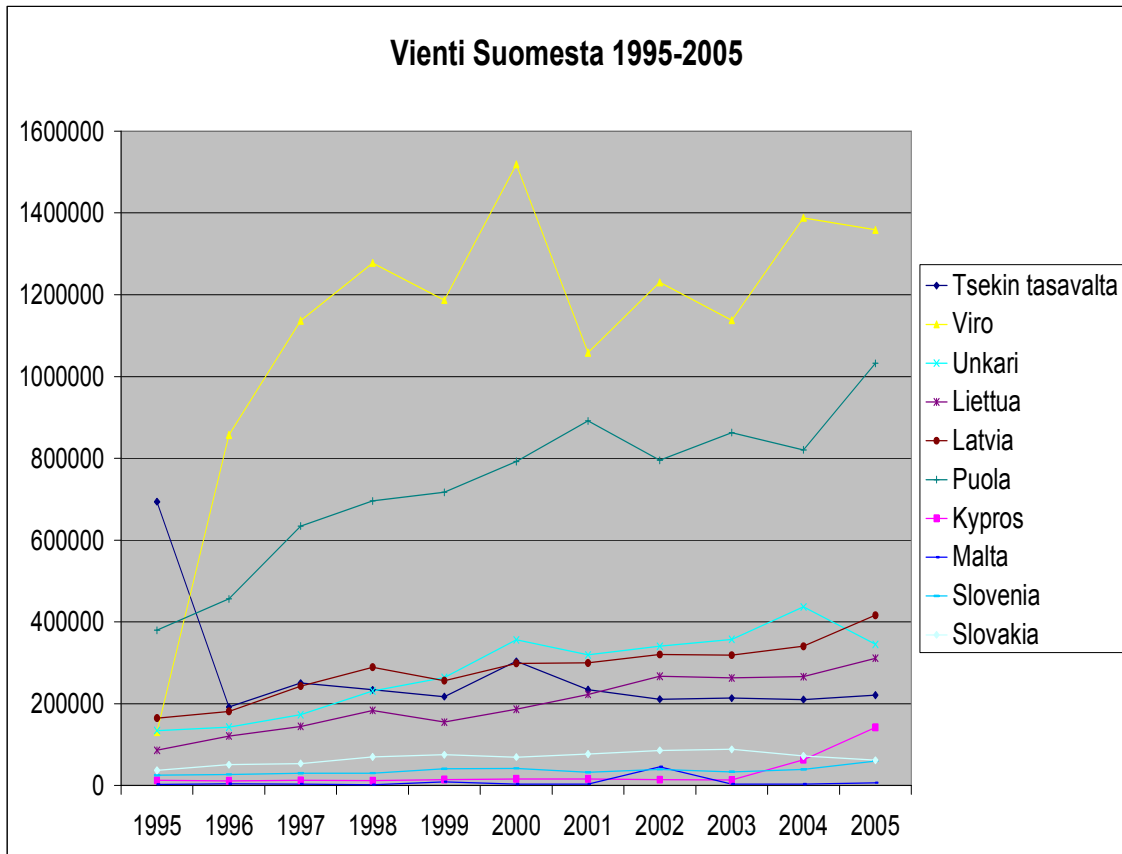
Miten uusien maiden liittyminen näkyy konkreettisesti Suomen viennin ja tuonnin arvoissa? Onko vienti ja tuonti lisääntynyt uusien jäsenmaiden kanssa merkitsevällä tavalla, vai onko kehitys pysynyt ennallaan? Tullihallituksen tilastoista (2005a; 2005b; 2006) voi päätellä, että uusien maiden liittyttyä Euroopan unioniin, on viennin ja tuonnin kehitys Suomen kannalta ainakin jatkanut positiiviseen suuntaan. Seuraavien sivujen kuvioissa (kuviot 6 ja 7) näkyvät tuonnin ja viennin arvojen kehitykset vuodesta 1995 vuoteen 2005 uusien jäsenmaiden sekä Suomen välillä.

Tärkeimmät kauppakumppanit ovat olleet tuonnin osalta Viro, Unkari ja Puola. Tšekin tasavallan osuus Suomeen tuonnista on noussut jäsenyyden jälkeen huomattavasti. Viennin osalta edellisten maiden lisäksi Baltian maista Latvia ja Liettua ovat lisänneet tuontiaan Suomesta. Tämä voi olla osoituksena ajatuksesta, että Baltian maiden kauppa tulee lisääntymään ja Itämeren alue vahvistuu kauppa-alueena. Tuonnissa on selkeästi havaittavissa kasvava trendi ja kun tarkastellaan alkuvuotta 2006, on trendi samanlainen. Kehitys on ollut

samansuuntainen jo 1990-luvulta saakka ja varmasti se olisi jatkunut positiivisena ilman Keski- ja Itä-Euroopan maiden EU-jäsenyyttäkin. Herääkin kysymys kuinka suuri vaikutus itälaajenemisella todellisuudessa on? Samalla markkina-alueella toimiminen kuitenkin helpottaa kanssakäymistä ja tämän takia laajeneminen vaikuttaa positiivisella tavalla Suomen ja uusien jäsenmaiden väliseen kauppaan. Yritysten kannattaa hyödyntää alhaisemmat tuotantokustannukset.

Kuvio 6. Tuonti Suomeen uusista EU-maista (1000e). (Lähde: Tullihallitus 2006)

Kuvio 7. Vienti Suomesta uusiin EU-maihin (1000e). (Lähde: Tullihallitus 2006)

Suomen ulkomaankauppa uusien jäsenmaiden kanssa perustuu pitkälti suhteellisen edun hyödyntämiseen. Tämä kertoo osaltaan Suomen erikoistumisesta tietyille osaamisintensiivisille aloille verrattuna KIE-maihin. Kuitenkin Viron kanssa käytävässä kaupassa ristikkäiskaupan osuus on melko korkea. Kehitys, jossa ristikkäiskaupan merkitys korostuu, lisääntyy, kun uusiin jäsenmaihiin tehdään yhä enemmän suoria sijoituksia ja vertikaalinen ristikkäiskauppa lisääntyy. Vertikaalinen ristikkäiskauppa tavallisesti mielletään yritysten sisäiseksi kaupaksi. Yleisesti se koostuu eri työvaiheissa olevien tuotteiden viennistä ja tuonnista ja näin voidaan esimerkiksi hyödyntää alhaisemmat tuotantokustannukset teettämällä tietty työvaihe halvemmissä maissa. (ks. esim. Widgren 2001: 328.)

Itälaajenemisen vaikutuksia ulkomaankauppaan on vaikea arvioida näin lyhyellä aikavälillä ja pitkän aikavälin vaikutukset selviävät vasta ajan kuluessa. Voidaan kuitenkin huomioda kaupankäynnin lisääntyminen maiden välillä. Etenkin Suomen ja Baltian maiden sekä Suomen ja Puolan välillä kauppavaihto on jatkanut kasvuaan. Suomi tulee hyötymään varsinkin EU-jäsenyyden myötä vaurastuvista Baltian maista ja vientimarkkinat kasvavat edelleen. Lisäksi suomalaisten yritysten kansainvälistyminen jatkuu. Onko kansainvälistyminen ja tuotannon siirtyminen Suomesta pois ja työpaikkojen vähentyminen tätä kautta Suomessa sitten niin hyvä asia. Tarvitaanko itälaajenemista ulkomaankaupan positiivisen kehityksen turvaamiseksi? Lisäksi herää kysymys Suomen aseman heikkenemisestä EU-kaupassa, kun kaupankäynti keskittyy enemmän Keski-Euroopan suuntaan. Haasteena Suomen kaltaisella pienellä ja sijainniltaan kaukana Euroopan ytimestä olevalla maalla on pysyä mukana yhä lisääntyvässä kilpailupaineessa. Yksi ratkaisu tähän on Suomen osalta keskittyminen korkeaan osaamiseen ja sen kehittämiseen edelleen. Tuotantomahdollisuuksia ja yritysten toimintaa on nimittäin tehostettava kotimaassa, jotta kilpailukyky säilyy.

Saarinen (2003) tuo esille Viron ja Puolan tärkeyden Suomen elinkenoelämälle. Viron markkinoilla suomalaiset yritykset ovat olleet tärkeitä toimijoita jo 90-luvulta lähtien. Puolan potentiaalia markkinaympäristönä suomalaisyrityksille Saarinen pitää tärkeänä, sillä Baltian maiden jäsenyys ei tuo niin merkittävää välitöntä taloudellista vaikutusta Suomelle. Vaikka kulutuskysyntä tulee kasvamaan Baltian maissa, ei se hyödytä niin suuressa määrin Suomea, kuin sellaisia maita, jotka eivät Baltian markkinoilla aikaisemmin ole toimineet. Saarinen esittää Suomen suhteellisen osuuden laskun Viron

kauppakumppanina, kun myös muiden maiden kiinnostus ja tätä kautta kaupankäynti lisääntyy Viron kanssa.

5.2. Vaikutukset suoriin sijoituksiin

Yleisesti ottaen suomalaiset yritykset investoivat pääasiassa ulkomaille enemmän kuin ulkomaiset yritykset Suomeen. Suomen ulkomaille sijoittuvan sijoituskannan osuus KIE-maissa on lisääntynyt 2000-luvulla. Tällainen kehitys oletettavasti jatkuu edelleen.

Suomen suorat sijoitukset Keski- ja Itä-Euroopan maihin ovat kohdentuneet suurelta osin jo ennen itälaajenemista Viroon. Suomen osuus Viroon suuntautuneista suorista sijoituksista on huomattava. Lisäksi suomalaiset sijoittavat muihin Baltian maihin ja jossakin määrin Puolaan ja Unkariin. Kuitenkin Suomen osuus sijoituksista uusiin jäsenmaihiin on ollut melko vaatimatonta, vain muutamia prosentteja niihin kohdistuvista kokonaissijoituksista.

Aikaisempien tutkimusten mukaan hajauttamiseen perustuva yritystoiminta ja tästä seuraavat suorat sijoitukset Suomesta lisääntynevät laajenemisen tapahtuessa Viron lisäksi myös Latviaan, Liettuaan ja Puolaan. (mm. Valtioneuvoston kanslia 2001; Alho, Kaitila & Widgren 2001.) Myös Suomen Yrittäjät Ry:n (2003) toimittaman selvityksen mukaan Baltian maiden merkitys yrityksille korostuu ja kehitys etenee tuotantovaiheiden siirrosta suuremmassa määrin kokonaisten tuotantoprosessien siirtoon kyseisiin maihin. Yritystoiminnan laajentaminen on helpompaa EU-sääntöjen yhtenäistyessä.

Tehdyt tutkimukset siis viittaavat teorian mukaiseen suorien sijoitusten kasvuun pääomaintensiivisemmästä Suomesta työvoimaintensiivisiin uusiin jäsenmaihiin.

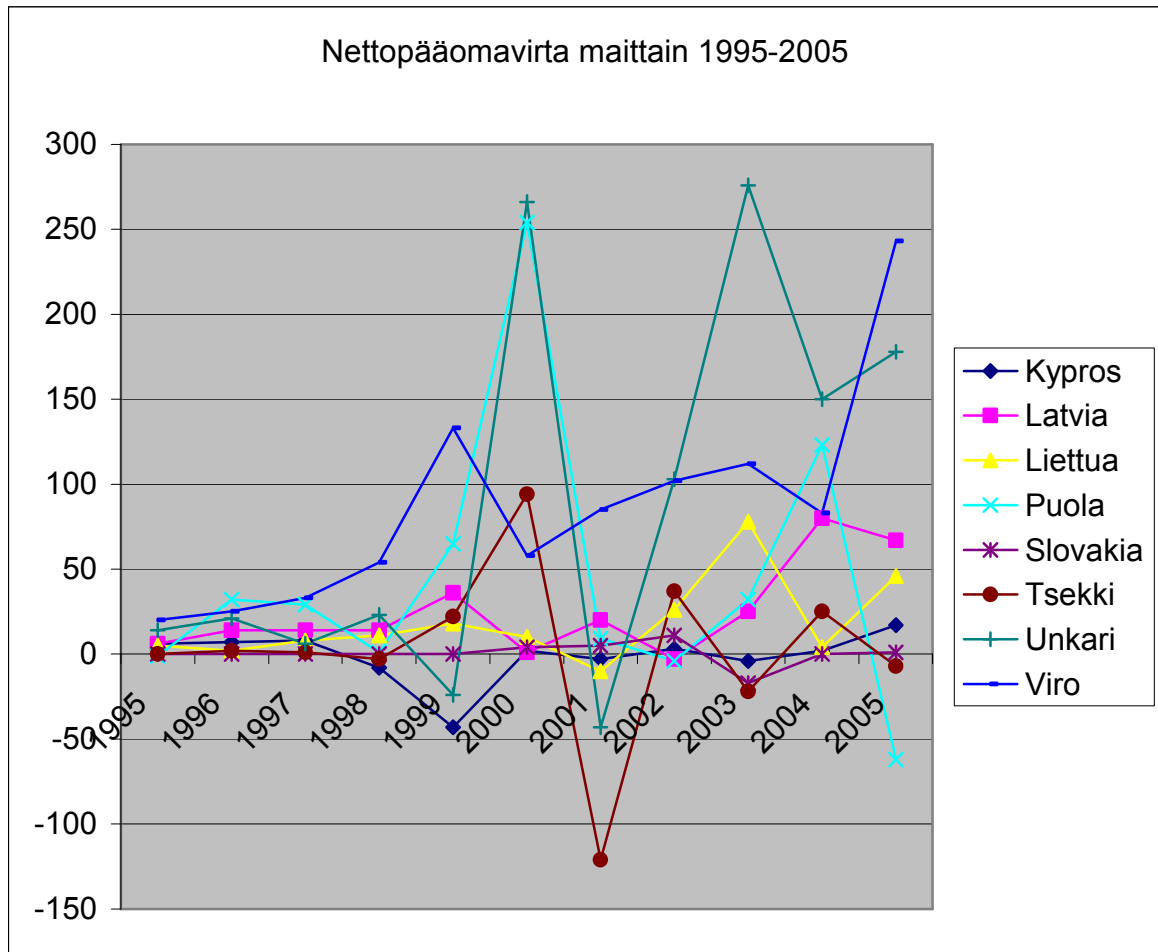
Suomen maantieteellinen sijainti vaikuttaa yritysten kykyyn hyödyntää ulkoistamisesta saatavia hyötyjä (ks. Alho ym. 2001). EU:n ydinalueella hyödyntäminen onnistuu paremmin ja näin ollen Keski-Eurooppaan kohdistuu varmasti suurempi positiivinen vaikutus tuotannon uudelleensijoittumisen myötä. Suomalaiset yritykset kuitenkin poikkeavat esimerkiksi saksalaisista yrityksistä siinä, miltä toimialalta ne näitä hyötyjä hankkivat. Tämä vaikuttaa positiivisella tavalla Suomessa varsinkin Itämeren alueen yhdistyessä ja näiden markkinoiden voimistuessa ja kasvaessa.

Suomen osalta on mielenkiintoista miettiä KIE-maiden houkuttelevuutta sijoituskohteina ja suorien sijoitusten kohteina. Esimerkkinä voi mainita Puolan, jonka markkinoista Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLA on julkaissut Ville Kaitilan, Maarit Lindströmin ja Ewa Balcerowiczin (2005) raportin. Raportissa analysoidaan muun muassa Puolan markkinoilla toimiville suomalaisille yrityksille tehtyä kyselyä. Kysely osoittaa, että Puolan markkinat houkuttelevat sijaintinsa ja halvempien työvoimakustannusten takia. Myös markkinoiden koko ja kasvupotentiaali ovat suomalaisille yrityksille mahdollisuus ja yritykset ovat laajentamassa toimintaansa Puolassa. Saarinen (2003) korostaa Puolan merkitystä Suomen kannalta meri- ja maanteyhteyksien takia. Sen sijainti logistisesti merkittävällä paikalla Euroopassa lisää sen houkuttelevuutta suomalaisille yrityksille.

Mielenkiintoinen kysymys on, missä määrin Suomesta lähtevät suorat sijoitukset uusiin jäsenmaihiin jäisivät toisissa olosuhteissa Suomeen ja lisäisivät työpaikkoja täällä? Niinimäki (2003) muistuttaa kuitenkin, että ulkomaiset investoinnit lisäävät työpaikkoja myös kotimaassa ainakin yrityksen johdossa, tuotekehityksessä sekä hallinnossa ja suunnittelussa.

Yleisesti voidaan todeta, että Suomen osalta suurta ulkomaisten investointien yhtäkkistä lisääntymistä KIE-maihiin ei itälaajenemisen myötä tapahdu tai ole tapahtunut, ainakaan vielä. Keski- ja Itä-Eurooppa houkuttelevat yrityksiä, mutta etenkin Kiinan houkuttelevuus markkina-alueena on suurempi. Suomen pankin tilastoista (2005a; 2005b) selviävät Suomen suorat sijoitukset, pääomavirrat ja sijoituskannat eri maissa. Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) on esitetty Suomen suorien sijoitusten nettopääomavirrat EU:n uusiin jäsenmaihiin. Slovenian ja Maltan osalta eriteltyjä tietoja ei tilastoissa löytynyt. Niiden merkitys on Suomen osalta niin pieni, ettei tietojen puuttuminen kuitenkaan haittaa analyysia.

Taulukko 2. Suomen suorat sijoitukset, nettopääomavirrat (milj. euroa). (Lähde: Suomen pankki)

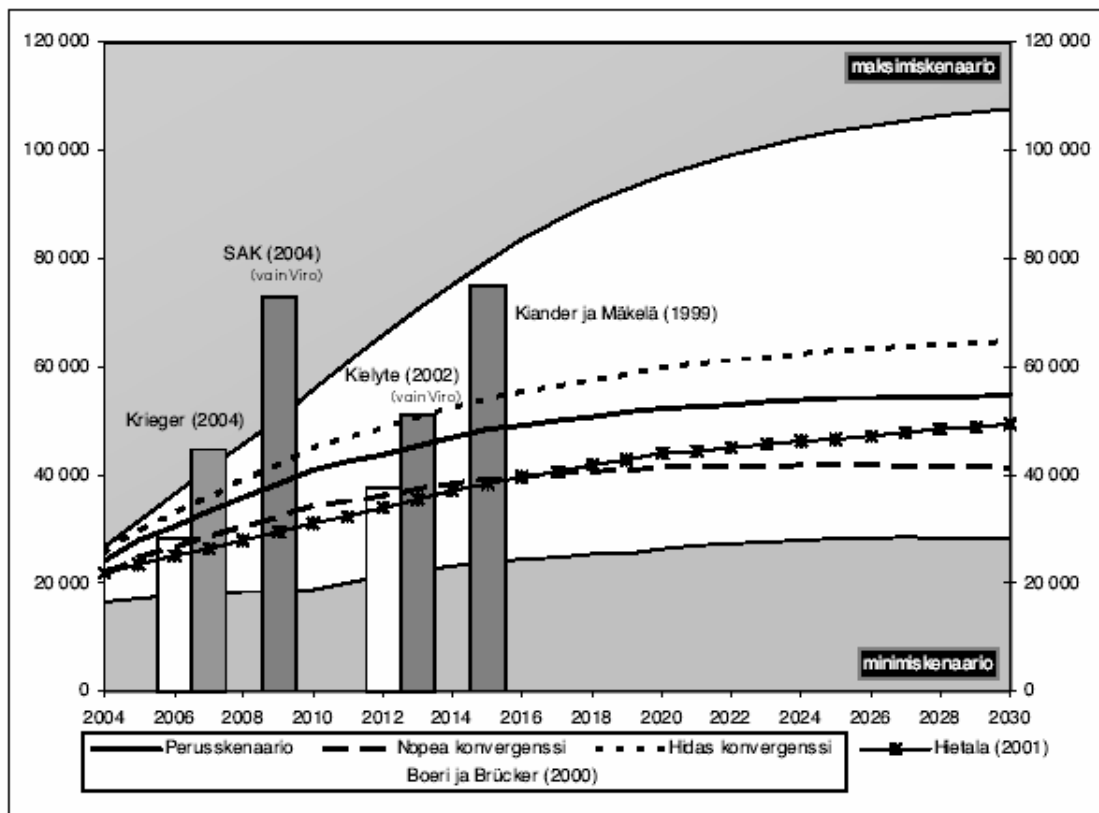
Taulukko kertoo nettopääomavirtojen selkeästä muutoksesta vuosituhaten vaihteessa. Tuolloinhan neuvoteltiin uusien jäsenmaiden liittymisestä unioniin ja suorien sijoitusten lisääntyminen jo tuolloin Suomesta Puolaan, Unkariin ja Viroon on ymmärrettävää. Suorissa sijoituksissa ei siis ole tapahtunut yhtäkkiä hyppäystä itälaajenemisen konkreettisesti tapahduttua, vaan kehitys on alkanut jo ennen laajenemista, kun jäsenyyksistä alettiin neuvotella. Taulukko vahvistaa myös tiettyjen maiden osuuksissa tapahtuneet muutokset: Virossa pääomavirrat ovat lisääntyneet, Puolassa ne lisääntyivät vuosituhaten vaihteessa muutosten ollessa sen jälkeen pienempiä, Latviassa lisääntyminen on

alkanut vasta muutaman viime vuoden aikana. Tehdyt tutkimukset ovat korostaneet juuri näihin maihin kohdistuvien suomalaisten suorien sijoitusten kasvua. Mielenkiintoista on Unkariin kohdistuvien nettopääomavirtojen lisääntyminen voimakkaasti, sillä tehdyissä tutkimuksissa kyseisen maan merkitystä ei ole niin paljon korostettu. Täytyy muistaa, että taulukon arvot eivät viimeisten vuosien osalta ole täysin oikeita, sillä vuosien 2002–2004 osalta tiedot perustuvat ennakkotietoihin ja vuoden 2005 osalta ennakkoarvioon.

5.3. Vaikutukset työvoiman vapaaseen liikkumiseen

Miten itälaajeneminen vaikuttaa ja on vaikuttanut Suomen työvoimamarkkinoihin? Erilaisia arvioita muuttoliikkeen suuruudesta itälaajenemisen myötä Suomeen on tehty paljon. Matti Sarvimäki (2004) on koonnut selkeästi yhteen kuvioon erilaisia arvioita Suomeen kohdistuvasta maahanmuutosta laajentumisen myötä. Sivun 64 kuviossa (kuvio 8) on Euroopan komission teettämän tutkimuksen (Boeri & Brücker 2000), Hietalan (2001), Kielyten (2002), SAK:n (2004), Kriegerin (2004), Kianderin & Mäkelän (1999) ja Sarvimäen laskelmiin perustuvia arvioita uusien jäsenmaiden kansalaisten määrästä Suomessa. Boerin ja Brückerin (2000) arvion pohjalta on laskettu maksimi- ja minimiskenaariot konvergenssin ollessa odotettua hitaampaa tai nopeampaa. Talouksien konvergenssin ollessa hitaampaa uudet jäsenmaat saavuttavat hitaammin vanhojen jäsenmaiden tason ja työvoiman liikkuvuudelle on suurempi tarve. Tämä johtaa ennusteen lähentymisen maksimiskenaariota kohden. Minimiskenaariota kohden ennuste lähenee, kun talouksien konvergenssi on nopeaa ja työvoiman liikkumiselle ei ole niin suurta tarvetta, koska esimerkiksi tulotasoerot lähenevät toisiaan nopeasti.

Sarvimäen (2004) mukaan odotetun maahanmuuton voi arvioida jäävän kuvion vaalean alueen sisään. Tämä tarkoittaisi uusien jäsenmaiden kansalaisten lisääntymistä nykyisestään vuoteen 2030 mennessä 13 000 – 90 000 hengellä. Todennäköistä Sarvimäen mukaan on perusskenaarion ja Hietalan arvion toteutuminen, ja tämä tarkoittaisi noin 30 000 – 40 000 hengen nettomuuttoa Suomeen vuoteen 2030 mennessä. Vertailun vuoksi voi mainita, että vuonna 2003 Suomessa asui noin 107 000 ulkomaiden kansalaista ja noin 160 000 ulkomailta syntynyttä henkilöä. Tähän suhteutettuna itälaajenemisesta aiheutuva arvioitu nettomuutto (sen ollessa 30 000 – 40 000) ei tunnu kovinkaan merkittävältä, ottaen huomioon sen tapahtumisen niin pitkällä aikavälillä.

Kuvio 8. Euroopan unionin uusien jäsenmaiden kansalaisten määrät Suomessa 2004–2030 eri arvioiden mukaan. (Lähde: Sarvimäki 2004)

Rantala (2001) on tutkinut itälaajenemisen vaikutusta Suomen väestökehitykseen mallintamalla ekonometrisesti Suomeen suuntautuvaa nettosiirtolaisuutta Suomen ja läntisten teollistuneiden maiden välisten elintasoerojen avulla. Ennustelaskelmissa on tätä ryhmää laajennettu hakijamailla. Tutkija raportoi mahdollisen pitkäaikaisenkin muuttovirran uusista jäsenmaista Suomeen, sillä elintasoerot pysyvät maiden välillä vielä pitkään suurina. Laskelmien mukaan laajeneminen voi johtaa enimmillään noin 15 000 hengen lisäykseen Suomeen muuttavien joukossa vuosittain. Tämän suuruiset ennusteet tuntuvat melko suurilta.

Suomessa työvoima tulee supistumaan seuraavien vuosikymmenten aikana suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Onko muuttoliikkeellä positiivinen vaikutus tähän työvoiman kysynnän kasvuun? Voisiko muuttoliike uusista jäsenmaista olla ratkaisu lisääntyvään työvoiman tarpeeseen? Sarvimäen tutkimuksessa tullaan johtopäätökseen, ettei maahanmuutto oleellisesti vaikuta potentiaalisen työvoiman vähenemiseen. Laskelmien mukaan se hidastaisi työvoiman supistumista enintään neljällä vuodella. Lisäksi esitetään muuttoliikkeestä johtuva makrotaloudellinen merkitys vähäiseksi. Merkitys Suomen talouskasvuun olisi ääritapauksissakin vain $-0,02 - 0,02$ prosenttia vuodessa.

Sarvimäen (2004) mukaan muuttoliikkeestä aiheutuvat vaikutukset jäävät kokonaisuudessaan vähäisiksi. Joillakin alueilla ja aloilla vaikutukset ovat suurempia. Etelä-Suomi houkuttelee enemmän kuin pohjoinen. Myös kausittainen työntekijöiden muutto esimerkiksi Virossa Suomeen on helpompaa ja sen voi odottaa lisääntyvän. Talousneuvoston kanslian raportti (2001) tuo esille saman tilapäisen ja rajan yli tapahtuvan työssäkäynnin eli niin sanotun

pendelöinnin lisääntymisen Suomen ja Viron välillä. Virolaisille edullisimmaksi tulee yhdistää Suomen palkkataso kotimaan verotukseen ja pääasiassa kotimaisiin elinkustannuksiin (Viialainen 2002).

Suomen kannalta tärkeimpiä maita, joista muuttoliikettä on odotettavissa, ovat Baltian maat ja etenkin Viro. Näiden väkiluku on melko vähäinen, joten muuttajien määrän ei odoteta olevan olennaisen suuri. Viron työmarkkinoiden pienuus johtaa siihen, ettei maastamuutto sieltä suuressa määrin ole todennäköistä tai suotavaa (Valtioneuvoston kanslia 2001). Puolassa on paljon potentiaalisia muuttajia, mutta Suomi tuskin houkuttelee työvoimaa suuressa määrin sieltä muun muassa kulttuurisiteiden puutteen vuoksi. Unkari, Tshekki, Malta, Kypros sekä Slovenia ja Slovakia ovat myös merkitykseltään vähäisempiä.

Suomella on ollut käytössään EU:n laajenemisen jälkeen kaksivuotinen siirtymäaikalaki, jonka mukaan uusien jäsenmaiden kansalaisten työmarkkinoille pääsyyn on voitu käyttää työvoimapolitiittista harkintaa. Työntekijöiden siirtyminen Suomeen on ollut näin ollen luvanvaraista. Laki on koskenut kahdeksaa uutta jäsenmaata lukuun ottamatta Maltaa ja Kyprosta. Siirtymäaikalaki on tänä vuonna toukokuun alussa poistettu käytöstä ja työvoima voi nyt liikkua vapaasti KIE-maista Suomeen. Työministeriön (2005) mukaan siirtymäaikalain mukaisia ratkaisuja tehtiin 2 632 vuonna 2005. Suurin osa eli noin 80 prosenttia ratkaisuista koski virolaisia työntekijöitä. Seuraavaksi eniten työntekijöitä tuli Puolasta, Latviasta, Unkarista ja Liettuasta.

Kahden vuoden kokemuksen perusteella voidaan yhtyä ennusteisiin Baltian maiden ja varsinkin Viron muuttoliikkeen kasvusta. Kuitenkaan suurta

ryntäystä ei ole Suomen työmarkkinoille kohdistunut. Yleisesti ottaen mielipiteet ovat positiivisia siitä, että Suomen työllisyystilanteen muuttuessa, ulkomainen työvoima hyödyttää suomalaisia työmarkkinoita. Toisaalta esimerkiksi Viialaisen Itälaajentumisraportissa (2002) tuodaan esille suomalaisen työvoiman riittäminen kysynnän kasvun tyydyttämiseksi, kunhan suomalaista työllisyysastetta saadaan nostettua. Tietenkin löytyy myös negatiivisia mielipiteitä, joiden mukaan ulkomailta tulevat työntekijät vievät suomalaisten työpaikat. Työvoiman siirtymistä Suomeen voi puoltaa ainakin silloin, kun toimitaan Suomen lainsäädännön ja suomalaisten työehtojen mukaisesti.

Muuttoliikkeeseen vaikuttavat Suomen ja uusien jäsenmaiden omat kehitysurat taloudellisesti, yhteiskunnallisesti, sosiaalisesti ja lainsäädännön osalta (Viialainen 2002). Veto- ja työntövaikutusten suuruus riippuu näissä asioissa tapahtuvista muutoksista (työttömyys, elintasoerot, yhteiskunnallinen epävarmuus jne.). Taloutta ja yhteiskunnallista kehitystä on mahdotonta ennustaa tarkasti ja myös se, ettei tämän tyyppisestä laajentumisesta ole kokemusta, aiheuttaa epävarmuutta ennusteisiin. Nyt itälaajentumisesta kahden vuoden perusteella saatu kokemus muuttoliikkeen suhteen ei kerro koko totuutta ja linjaa sen pitkäaikaisista vaikutuksista.

5.4. Vaikutukset Suomen maksuihin EU:ssa

Suomi on koko EU-jäsenyytensä aikana ollut pääsääntöisesti nettomaksaja eli maksanut enemmän EU:lle kuin saanut nettotuloja. Suomen vuotuiset maksut ovat kasvaneet tasaisesti koko jäsenyyden ajan. Tulot EU:lta ovat vaihdelleet

paljon vuosittain ja näin ollen myös nettomaksuissa on ollut eroja. Myös uusien jäsenmaiden liittyttyä Suomi on pysynyt ja pysyy nettomaksajana, sillä ovathan liittyneet maat köyhempiä kuin Suomi ja EU-maat keskimäärin.

Yleisesti Suomen EU-rahoitusasemaan vaikuttavat Suomen saamat tulot EU:lta, EU:n budjetin loppusumma sekä Suomen rahoitusosuus unionin budjetista. Suomen saamat tulot pohjautuvat pääosaltaan siihen, miten huomioidaan Suomen erityisolosuhteet, kun ratkaistaan maatalouden sekä alue- ja rakennepolitiikan mukaisia kysymyksiä. Suomen nettoasemaa arvioitaessa on tulojen lisäksi otettava huomioon myös Euroopan unionin budjetin suuruus sekä Suomen rahoitusosuus budjetista, joiden merkitys nettoasemaan on usein yhtä tärkeä kuin tulojen. Suomen nettomaksuasema määräytyy paremmaksi silloin, kun tulot EU:lta ovat suuret, EU:n budjetti on pieni ja Suomen maksuosuus on alhainen. Päinvastaisessa tilanteessa eli tulojen pienentyessä sekä EU:n budjetin ja Suomen maksuosuuden kasvaessa Suomen nettomaksuasema heikentyy. Näihin asioihin vaikuttavat politiikkapäätökset ja käytävät rahoitusneuvottelut. (Valtiovarainministeriö 2002.)

Valtiovarainministeriön raportissa (2002) on laskettu pitkän ja lyhyen aikavälin vaikutuksia EU:n budjetissa tapahtuvista muutoksista EU:n ja Suomen osalta. Lyhyen aikavälin laskelmat on arvioitu vuodeksi 2006 ja pitkän aikavälin vuodeksi 2013, molemmista on tehty arviot "alhainen" ja "korkea". Alhainen arvio edustaa kurinalaisen budjettipolitiikan mukaista ennustetta ja korkea arvio sallii EU:n menojen kasvun selvästi esimerkiksi BKT:n kasvua enemmän. Varsinkin pitkän aikavälin arvioon on suhtauduttava varauksella, sillä tehdyissä oletuksissa löytyy epävarmuustekijöitä, esimerkiksi talouskasvuoletukset, jotka tehdyissä analyysissä ovat 2,5 prosenttia vanhoissa

ja 4,0 prosenttia uusissa jäsenmaissa, joiden toteutuminen ei ole varmaa. Lisäksi pitkällä aikavälillä on mahdotonta tietää varsinaiset politiikkapäätökset, jotka vaikuttavat todelliseen budjettivaikutuksen suuruuteen.

Raportin mukaan Suomen nettomaksut olisivat 300–450 miljoonaa euroa vuonna 2006, mikä tarkoittaa noin 110–260 miljoonan euron heikennystä laajentumista edeltäneeseen tilanteeseen. Vuonna 2013 Suomen nettomaksut olisivat arvion mukaan noin 600–850 miljoonaa euroa, huonoimmassa tapauksessa jopa noin 1000 miljoonaa euroa. Pitkän aikavälin laskelmissa on suuri merkitys sillä, millä vauhdilla jäsenmaiden taloudet kasvavat ja myös EU:n tekemillä rahoitussuunnitelmilla.

Uusin rahoitussuunnitelma koskee vuosia 2007–2013 ja ensimmäinen sitä mukaileva budjetti vuodelle 2007 on valmisteilla. Todellinen vaikutus Suomen budjettiin selviää vasta loppuvuodesta. Rahoitussuunnitelman menojen kasvupaineet syntyvät laajentumiseen tarvittavista määrärahoista, kasvun ja työllisyyden edistämiseen sijoitetuista varoista sekä sisä- ja oikeusasioiden hoitamiseen ja edistämiseen kohdistuvista varoista. (Valtiovarainministeriö 2006b.)

Suomen nettomaksut EU:lle vuonna 2005 olivat noin 628 miljoonaa euroa. Summa oli noin 500 miljoonaa euroa suurempi, kuin sitä edeltäneenä vuonna. Tämä johtui pääasiallisesti maataloustukien maksatuksen myöhästymisestä, eli kyseessä harppaukseen oli tekninen asia. Nettomaksuaseman heikentyminen näin voimakkaasti herättää kysymyksiä ja negatiivisia mielipiteitä unionin toimintaa kohtaan. Suomen nettomaksuasema tulee tänä vuonna olemaan noin

400 miljoonaa euroa, eikä nettomaksuasemaan ole odotettavissa helpotusta.

Kuviossa 9 näkyy Suomen nettoaseman kehitys EU-jäsenyyden aikana.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa	milj. euroa
Juoksevat tulot	993	870	1 040	807	929	1 026	1 315	1 111	1 358	1 323	978
Juoksevat menot	885	963	1 066	1 172	1 236	1 246	1 240	1 229	1 440	1 392	1 567
Nettoasema	108	-93	-26	-365	-307	-220	75	-118	-82	-69	-589
Pääomasijoitukset	-87	-91	-42	-	-	-	-	-	-35	-35	-39
Nettoasema yht.	21	-184	-68	-365	-307	-220	75	-118	-117	-104	-628

Kuvio 9. Suomen nettoasema EU-jäsenyyden aikana. (Lähde: Valtiovarainministeriö 2006a)

Suomi on ollut nettosaajana vain kaksi kertaa EU-jäsenyytensä aikana. Muutosta tilanteeseen ei varmasti tapahdu, vaan Suomi joutuu tyytymään nettomaksajan asemaan muiden rikkaampien maiden kanssa. Itälaajeneminen ja tuleva Bulgarian ja Romanian liittyminen Euroopan unioniin ovat vaikuttamassa negatiivisesti Suomen asemaan maksajana. Luottamus unionin toimintaan on heikentynyt ja heikentyy maksujen kohotessa. Kritiikkiä esitetään siitä, tuoko EU niin paljon hyötyä Suomelle, mitä lisääntyvät maksut antavat odottaa.

5.5. Vaikutukset Suomen asemaan EU:n päätöksenteossa

Kuten aikaisemmin on todettu, vaikutusvallalla on merkitystä ministerineuvoston päätöksenteossa ja se selittää EU:n budjettimaksujen kohdistumista jäsenmaille tilastollisesti hyvin (Widgren 2002). Lisäksi vaikutusvallan myötä on helpompi korostaa ja ottaa esille itselle tärkeitä asioita. Tämän vuoksi valta-asemalla EU:n toiminnassa on suuri merkitys. Suomi on väkiluvultaan pieni valtio ja sen asema unionin päätöksenteossa on näin ollen melko pieni. Suomen äänimäärä unionin tärkeimmässä päätäntäelimessä eli neuvostossa on seitsemän. Tehdyt tutkimukset viittaavat Suomen valta-aseman heikentymiseen Euroopan unionin laajenemisen myötä. Haasteena on pienen ja etäisen valtion äänen kuuluminen päätöksenteossa.

Ministerineuvostoa on pyritty kehittämään sen toiminnan takaamiseksi, mutta suuntana on ollut etenkin suurten maiden hyötyminen tästä kehityksestä. Esimerkiksi enemmistöpäätöksellä ratkaistavia asioita on lisätty, mikä hyödyntää eniten äänimäärältään suuria maita. Tiilikainen (2002) toteaa toisaalta myös, että pienet maat kokevat määräenemmistöpäätösten hyödyntävän niiden intressejä ja suhtautuvat niihin tämän takia myönteisesti. Mitä ajattelevat sitten esimerkiksi Suomen kansalaiset Suomen asemasta unionin päätöksenteossa? Kansalaiset kokevat mielipidetiedustelujen mukaan yhdeksi tärkeimmistä unionin asioista pienten valtioiden äänen kuulumisen turvaamisen päätöksenteossa. Pelko valta-aseman heikkenemisestä on todellinen.

Voiko keskitetty päätöksenteko sitten olla jossain tilanteissa hyödyllistä? Widgrenin (2002) mukaan voi olla ainakin teoreettisesti silloin, kun maiden ja

ihmisten preferenssit ja näkemykset eduista ja haitoista ovat samanlaisia. Jos mielipiteet ovat erilaisia, päätöksenteko ei tuota positiivisia hyötyjä kaikille. Laajentuneessa EU:ssa on vaikea saavuttaa yhdenmielisyyttä maiden ja kansalaisten välillä. Maiden arvot ja vaatimukset ovat erilaisia. Näin ollen keskitetyllä päätöksenteolla ei voida miellyttää kaikkia ja valta-aseman osuus korostuu. Suomen on entistä vaikeampi saada ääntään kuuluviin 24 muun maan joukossa.

Miten itälaajeneminen konkreettisesti on vaikuttanut Suomen asemaan unionissa ja sen päätöksenteossa? Kun muutoksia unionin päätöksenteon toimivuuden takaamiseksi tehtiin Nizzan sopimuksella, muutettiin ministerineuvoston äänimääriä. Yleinen linja oli suurten maiden kokonaisäänimäärän osuuden kasvattaminen pienempien maiden kustannuksella (esim. Mattila 2002: 113). Suomen ääniosuudessa tapahtui lasku vuoden 2005 alusta, jolloin uudistukset tulivat voimaan. Ääniä Suomella on ministerineuvostossa nykyään seitsemän ja ääniosuus on 2 %. Varsinkin pienten jäsenmaiden mahdollisuudet estää päätöksenteko tai vaikeuttaa ja viivyyttää sitä heikkenivät uudistusten myötä.

Parlamentissa Suomen paikkamäärä putosi 16:sta 13:een. Suomi kuuluu myös parlamentissa maiden joukkoon, joilla on pieni äänimäärä. Mattila toteaa Nizzan sopimuksen vieneen valtaa Suomelta ja muilta pieniltä jäsenmailta muodollisesti. Vanhat jäsenmaat joutuivat luovuttamaan osan vallasta uusille jäsenille. Suomen suhteellinen osuus neuvoston äänimäärästä heikkeni noin 40 prosentilla, kun suurten maiden osuudet ministerineuvoston äänimäärästä kasvoivat. Komissaarin säilymistä Mattila pitää ainoana Suomen kannalta merkittävänä positiivisena asiana, joka Nizzan sopimuksella päätettiin. Hän

huomauttaa kuitenkin, että EU:n päätöksentekosääntöjä tullaan varmasti vielä muuttamaan.

Päätäjien lisääntyminen ja heidän sopeutuminen uuteen päätöksentekokulttuuriin pidentää varmasti asioiden käsittelyaikoja. Tämä johtaa kustannusten lisääntymiseen myös Suomen osalta. (Ekholm 2003: 190.)

Päätöksentekojärjestelmää on kehitettävä edelleen ja sen selkiyttäminen on tärkeää. Integraation yhä edetessä ja unionin laajetessa on tärkeää, että päätöksentekojärjestelmä on toimiva ja se aiheuttaa tyytyväisyyttä jäsenmaissa. Nykyinen tilanne ja mielipiteet järjestelmän toimivuudesta ovat varsinkin kansalaisten mielipiteissä negatiivisia ja näin ollen tarve päätöksentekojärjestelmän selkiyttämiseksi ja kehittämiseksi on todellinen. Onhan tärkeää, että unioni säilyttää uskottavuutensa kansalaisten ja jäsentensä silmissä.

Suomi toimii tällä hetkellä Euroopan unionin puheenjohtajamaana vuoden 2006 loppuun saakka. Puheenjohtajuudella on symbolisesti merkitystä, mutta mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi EU:n esityslistaan ja käsiteltäviin asioihin on rajallinen. Ajankohtaiset ja käsittelyyn tulevat asiat syntyvät useimmiten jo aikaisempien maiden puheenjohtajuuskausilla. Niin sanottujen omien asioiden korostaminen on vaikeampaa. Näkyvyyttä puheenjohtajuus kuitenkin tuo Suomen kaltaiselle pienelle maalle, mutta itälaajenemisen myötä mahdollisuus puheenjohtajuuteen syntyy vain noin 13 vuoden välein. Tämän pohjalta voi sanoa, että näkyvyyttä on saatava myös muilla keinoin. (Ekholm 2002: 138–139.)

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Euroopan unionin itälaajeneminen on ollut kunnianhimoinen ja massiivinen uudistus unionin vanhoille ja uusille jäsenmaille. Kahden vuoden kokemuksen perusteella ei vielä tiedetä pitkäaikaisia vaikutuksia, joita laajeneminen tuo tullessaan. Uusissa jäsenmaissa talouksien konvergoituminen vanhoja jäsenmaita kohden on lähtenyt käyntiin jo ennen varsinaista laajenemista ja jatkunut nyt jäsenyyden aikana. Paljon on kuitenkin vielä tehtävää ennen kuin uudet jäsenmaat saavuttavat esimerkiksi vanhojen jäsenmaiden elintason. Tähän odotetaan menevän vielä vuosikymmeniä joidenkin maiden osalta.

Suomen osalta itälaajenemisen taloudelliset vaikutukset seuraavat varmasti unionin yleistä kehitystä. Suorat sijoitukset lisääntyvät Suomesta uusiin jäsenmaihiin tuotannon kohdistuessa yhä enemmän niihin. Yritysten siirtäessä toimintaansa tuotantokustannuksiltaan halvempiin Keski- ja Itä-Euroopan maihin työpaikat Suomessa vähenevät. Vastauksena työpaikkojen mahdolliseen vähenemiseen joillakin aloilla on Suomessa pyrittävä löytämään enemmän kilpailukykyä korkean osaamisen aloilta.

Työvoiman kausittainen liikkuminen etenkin Virosta Suomeen lisääntyy edelleen ja vaikutukset tästä näkyvät etenkin Etelä-Suomessa ja lähinnä Helsingissä. Muista KIE-maista sekä Maltalta ja Kyprokselta muuttoliikkeen vaikutus Suomen työmarkkinoihin on kokonaisuudessaan vähäisempää. Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle muuttoliike uusista jäsenmaista on jopa suotavaa ja tarpeellista, jos suomalaisilla työmarkkinoilla ei saada työllisyysastetta nostettua.

Suomi joutuu tyytymään nettomaksajan rooliin maksujen tasaisesti kasvaessa. Yleisesti kysytään, tuoko EU Suomelle niin paljon hyötyä kun maksut antavat odottaa? Tärkeää on tuoda esille saavutuksia ja positiivisia asioita, joita unionin jäsenyys Suomelle aiheuttaa, jotta kansalaisten usko unionin toimintaa kohtaan paranee.

Päätöksenteossa itälaajeneminen aiheutti Suomen aseman heikkenemisen. Huolena ja tavoitteena on saada EU:n päätöksentekojärjestelmä toimivaksi ja ymmärrettäväksi. Usko EU:n toimintaan on muidenkin EU-maiden kansalaisten joukossa ollut negatiivista, esimerkiksi EU:n perustuslain torjuminen kansanäänestyksillä Hollannissa ja Ranskassa on osoitus tästä.

Tehdyt tutkimukset viittaavat positiivisiin taloudellisiin vaikutuksiin etenkin uusissa jäsenmaissa. Taloudelliset vaikutukset vanhoihin jäsenmaihin on raportoitu pieniksi. Tämä koskee myös Suomea. Uusissa jäsenmaissa taloudellinen kasvu olisi ilman itälaajenemistakin jatkunut nopeana johtuen markkinoiden avautumisesta 90-luvulla. Yleisesti on vaikeaa arvioida yhtenäistymisen kokonaisvaikutusta tähän kasvuun. Vaikutus on kuitenkin selkeästi suurempi uusissa jäsenmaissa kuin vanhoissa jäsenmaissa.

Lopuksi on muistettava, että itälaajentuminen on ollut pitkäaikainen prosessi ja esimerkiksi ulkomaankauppavaikutukset ja suorien sijoitusten kasvu uusissa jäsenmaissa ovat olleet näkyvissä jo 1990-luvulta lähtien. Yhtäkkistä muutosta itälaajeneminen ei, toteutuessaan vuonna 2004, ole kehitykseen tuonut.

LÄHDELUETTELO

Alho, Kari & Ville Kaitila (2005). *Selviääkö Eurooppa ongelmistaan?* [online] [siteerattu 22.6.2006]. Prima: Elinkeinoelämän keskusliiton lehti 7/2005. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.ek.fi/prima/7_2005/etla.php>.

Alho, Kari, Ville Kaitila & Mika Widgren (2001). *EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen elinkeinoelämälle* [online] [siteerattu 5.6.2006]. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos B178. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.etla.fi/files/805_b178fin.pdf?PHPSESSID=b80dc2106d4b9de912b988ac72315ab1 >.

Angeloni, Ignazio, Michael Flad & Francesco Paolo Mongelli (2005). *Economic and monetary Integration of the New Member States – helping to chart the Route* [online] [siteerattu 1.8.2006]. European Central Bank. Occasional Paper Series No. 36. September 2005. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp36.pdf>>.

Boeri, Tito & Herbert Brücker (2000). *The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States* [online] [siteerattu 12.6.2006]. European Integration Consortium: DIW, CEPR, FIEF, IAS, IGIER. Final Report. Berlin and Milano. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://ec.europa.eu/employment_social/employment_analysis/report/ex_summary_en.pdf>.

Breuss, Fritz (2001). *Macroeconomic Effects of EU Enlargement for Old and New Members*. [online] [siteerattu 4.3.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.wifo.ac.at/Fritz.Breuss/Breuss.PDF>>.

Ekholm, Peter (2002). Joustava integraatio. Teoksessa Euroopan rajat – laajentuva Euroopan unioni. Raunio, Pekka & Teija Tiilikainen. Helsinki: Gaudeamus. s. 124–143.

Ekholm, Peter (2003). *Tiivistyvä ja hajautuva Euroopan unioni*. Helsinki: Edita Prima Oy. 252 s. ISBN 951-37-3871-x.

El-Agraa, Ali M. (1994). *The Economics of the European Community*. 4. painos. New York etc.: Harvester Wheatsheaf. 567 s. ISBN 0-7450-1579-4.

Euroopan komissio (2001). *Euroopan unioni: laajentuminen jatkuu*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. 23 s. ISBN 92-894-0780-8.

Euroopan komissio (2001). *The Free Movement of Workers in the Context of Enlargement* [online] [siteerattu 13.6.2006]. Information Note. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://ec.europa.eu/comm/enlargement/docs/pdf/migration_enl.pdf>.

Euroopan komissio (2004). *Kasvua kohti: EU:n talous*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. 22 s. ISBN 92-894-6148-9.

Euroopan komissio (2006). *Näin Euroopan unioni toimii – opas EU:n toimielimiin*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. 50 s. ISBN 92-894-9529-4.

Euroopan komissio (2006). *Enlargement, two Years after: an economic Evaluation* [online] [siteerattu 13.7.2006]. European economy, occasional papers. May 2006. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_papers/2006/ocp24en.pdf>.

Eurooppa-tiedotus (2006). *Euroalue laajenee Sloveniaan vuonna 2007* [online] [siteerattu 3.8.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.eurooppa-tiedotus.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=52087&intIGID=0&intCatID=378&CatTypeNumber=1&LAN=FI&contlan=&Thread=52087,7434,&intThreadPosition=0>>.

Eurooppa-tietoa (2003). *Euroopan yhdentymisen kronologia*. Helsinki: J-paino Oy. 142 s. ISBN 951-724-389-8.

Europa (2005a). *Yleiskatsaus Euroopan unionin toimintaan: laajentuminen* [online] [siteerattu 4.3.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://europa.eu.int/pol/enlarg/overview_fi.htm>.

Europa (2005b). *Yleiskatsaus Euroopan unionin toimintaan: ulkomaankauppa* [online] [siteerattu 3.6.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://europa.eu/pol/comm/overview_fi.htm>.

Europa (2005c). Euro laajentuneessa Euroopan unionissa – hajanaisuudesta yhdyntymiseen [online] [siteerattu 23.8.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/general/2005/enlargemleaflet_fi.pdf#search=%22EMUn%20I%C3%A4hentymiskriteerit%22>.

Europa (2006). *Euroopan perustuslakia koskevan sopimuksen ratifiointi* [online] [siteerattu 5.9.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://europa.eu/constitution/referendum_fi.htm>.

Finnvera (2006). *Talouden tilanne ja näkymät* [online] [siteerattu 22.7.2006].
Maakatsaukset – Keski- ja Itä-Eurooppa. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.finnvera.fi/index.cfm?id=5287>>.

Fontaine, Pascal (2004). *12 oppituntia Euroopasta*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. 62 s. ISBN 92-894-6788-6.

Forslid, Rikard & Ian Wooton (2003). *Comparative Advantage and the Location of Production* [online] [siteerattu 5.6.2006]. Review of International Economics **11** (4). Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111%2F1467-9396.00405>>.

Hansen, Drud, Hans Heinrich & J. U-M Nielsen (1992). *An economic Analysis of the EC*. Lontoo etc.: McGrawHill Book Company.

Henriksson, Marketta (2003). Tulevat jäsenmaat ja ERM II [online] [siteerattu 31.7.2006]. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 25/2003. Unionin laajentumiseen liittyviä taloudellisia näkökohtia. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_tyoryhmamuistiot/51331/51338_fi.pdf>.

Hietala, Kari (2001). *EU:n itälaajentuminen ja maahanmuutto Suomeen*. Helsinki: Työministeriö. Työhallinnon julkaisussa nro 291: *EU:n itälaajentumisen vaikutukset työvoiman liikkuvuuteen*. ISBN 951-735-662-5.

Kaitila, Ville, Maarit Lindström & Ewa Balcerowicz (2005). *Puolan liiketoimintaympäristö ja suomalaisten yritysten kokemukset* [online] [siteerattu 16.6.2006]. Keskusteluaiheita – Discussion Papers No. 994. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.etla.fi/files/1396_Dp994.pdf>.

Kiander, Jaakko & Antti Romppanen (2005). *Suomi 10 Euroopan unionissa. Taloudelliset vaikutukset*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 308 s.

Kiander, Jaakko & Pekka Mäkelä (1999). *Työvoiman liikkuvuus – mitä tutkimukset kertovat Suomen kannalta?* [online] [siteerattu 16.6.2006] Julkaisussa Mäkelä, Pekka & Sari Virtanen: *EU:n laajenemisen näköalat*. Keskustelualoitteita 197. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.vatt.fi/julkaisut/k/k197.pdf>>.

Kiander, Jaakko & Risto Vaittinen (2001). *EU:n itälaajenemisen vaikutuksista: laskelmia tasapainomallilla* [online] [siteerattu 8.6.2006]. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.vatt.fi/julkaisut/k/k259.pdf>>.

Kielyte, Julda (2002). *Migration Movement in the Baltic States: Determinants and Consequenses* [online] [siteerattu 16.6.2006]. Paper for the Presentation at the WIDER Conference on Poverty, International Migration and Asylum. Helsinki. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.wider.unu.edu/conference/conference-2002-3/conference%20papers/kielyte.pdf>>.

Koivumaa, Katariina (1999). *EU uudelle vuosituonnelle*. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy. 307 s. ISBN 951-628-303-0.

Krieger, Hubert (2004). *Migration Trends in an Enlarged Europe* [online] [siteerattu 13.6.2006]. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2003/109/en/1/ef03109en.pdf>>.

Krugman, Paul R. & Maurice Obstfeld (2003). *International Economics: Theory and Policy*. 6. painos.

Lahdenperä, Harri & Ilpo Pyyhtiä (2005). Uudet ERM II -maat ja talous- ja rahaliitto [online] [siteerattu 31.7.2006]. Euro & Talous 4/2005. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.suomenpankki.fi/fin/6_julkaisut/>.

Mattila, Mikko (2002). Päätöksenteko tulevaisuuden EU:ssa. Teoksessa Euroopan rajat – laajentuva Euroopan unioni. Raunio, Pekka & Teija Tiilikainen. Helsinki: Gaudeamus. s. 105-123.

Niinimäki, Rauno (2003). *Suomi ja Baltian maiden tulo unionin jäseniksi* [online] [siteerattu 23.7.2006]. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 25/2003. Unionin laajentumiseen liittyviä taloudellisia näkökohtia. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_tyoryhmamuistiot/51331/51338_fi.pdf>.

Pirilä, Hannu (2002). *Euroopan unionin itälaajentumisen vaikutukset suomalaisiin pk-yrityksiin*. Turun kauppakorkeakoulu: Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja B tutkimusraportteja. 130 s. ISBN 951-738-849-7.

Rantala, Olavi (2001). *EU:n itälaajenemisen vaikutus Suomen väestökehitykseen* [online] [siteerattu 28.7.2006]. Keskusteluaiheita No. 764. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.etla.fi/files/586_dp764.pdf>.

Saarinen, Sakari (2003). *Selvitys EU:n laajentumisen ja Viron EU-jäsenyyden vaikutuksista Etelä-Suomessa* [online] [siteerattu 25.7.2006].

Eurooppalainen Suomi Ry. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.eurooppalainen suomi.fi/eu-naapurit/EU-naapurit%20Suomi%20ja%20Viro.pdf>>.

SAK (2004). *Viron työmarkkinailmasto – kevät 2004* [online] [siteerattu 27.7.2006]. Tutkimustieto 1/2004. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://netti.sak.fi/sak/pdf/tutk0401.pdf> >.

Salvatore, Dominick (2001). *International Economics*. 7. painos. New York etc.: John Wiley & Sons.

Sarvimäki, Matti (2004). *Uusista EU-maista tulevan maahanmuuton makrotaloudellinen merkitys* [online] [siteerattu 12.6.2006]. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2004. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/aikakausi/tak/TAK_2004_2_2.pdf>.

Suomen pankki (2005a). Suorien sijoitusten pitkät aikasarjat. Suorat sijoitukset ulkomaille [online] [siteerattu 25.7.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.bof.fi/fin/5_tilastot/5.2_Tilastojulkaisut/Suorat_sijoitukset_Copy.stm>.

Suomen pankki (2005b). Suorat sijoitukset Suomen maksutaseessa 2004 [online] [siteerattu 25.7.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.bof.fi/fin/5_tilastot/5.2_Tilastojulkaisut/Suorat_sijoitukset/Sstied04.pdf>.

Suomen pankki (2006). Talouden näkymät [online] [siteerattu 31.7.2006]. Euro & Talous 1/2006. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.suomenpankki.fi/fin/6_julkaisut/>.

Suomen Yrittäjät Ry (2003). *EU-laajentumisen vaikutukset pk-yrityksille*. [online] [siteerattu 8.6.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: [http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/e150b0b9a95085bac2256c290038d389/c2256db30028ddcfc2256d440045b9aa/\\$FILE/euraportti.pdf](http://www.yrittajat.fi/sy/home.nsf/e150b0b9a95085bac2256c290038d389/c2256db30028ddcfc2256d440045b9aa/$FILE/euraportti.pdf)>.

Tiilikainen, Teija (2002). *Liittovaltiollisuus EU:n tulevaisuustyössä* [online] [siteerattu 30.6.2006]. Artikkelinä raportissa Sipponen, Kauko, Tiilikainen, Teija & Mika Widgren: *Millaisen federaation Suomi haluaa? Kolme näkemystä EU:n tulevaisuudesta*. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.eva.fi/files/84_millaisen%20federaation%20suomi%20haluaa.pdf>.

Tullihallitus (2005a). Kauppavaihto maaryhmittäin ja maittain 2005 [online] [siteerattu 4.6.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.tulli.fi/fi/05_Ulkomaankauppatilastot/02_Kuviot_ja_taulukot/taulut/Maat2005.xls>.

Tullihallitus (2005b). Kauppavaihto maaryhmittäin ja maittain 2004 [online] [siteerattu 4.6.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.tulli.fi/fi/05_Ulkomaankauppatilastot/02_Kuviot_ja_taulukot/taulut/Maat04.xls>.

Tullihallitus (2006). Ultika – ulkomaankaupan tilastotietokanta.

Työministeriö (2005). Maahanmuuttoasiat vuonna 2005 [online] [siteerattu 16.6.2006]. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/toimintasu.pdf>.

Vaittinen, Risto (2004). *Trade Policies and Integration – Evaluations with CGE – Models* [online] [siteerattu 26.11.2006]. Helsinki School of Economics. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://hsepubl.lib.hse.fi/pdf/diss/a235.pdf>>.

Valtioneuvoston kanslia (2001). *EU:n laajeneminen ja Suomi* [online] [siteerattu 3.6.2006]. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2001/1. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2001/j01-eun-laajeneminen/pdf/fi.pdf>>.

Valtiovarainministeriö (2002). *Alustava kokonaisarvio EU:n talousarvion nykyisistä ja uusista rahoituskehyksistä sekä EU:n ja Suomen välisten rahavirtojen kehityksestä vuoteen 2013 asti* [online] [siteerattu 21.6.2006]. Budjettiosaston muistio. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/15684/15685_fi.pdf>.

Valtiovarainministeriö (2006a). Suomen EU-tulot ja -menot 2005 [online] [siteerattu 27.6.2006]. Liite tiedotteeseen 34/2006. Saatavana World Wide Webistä: <URL:http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20060411Suomip/34-110406_Liite_tiedotteeseen_34.pdf>.

- Valtiovarainministeriö (2006b). *EU:n vuoden 2007 talousarvioesitys aloittaa uuden rahoituskehyskauden* [online] [siteerattu 21.6.2006]. Tiedote 52/2006. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20060531EUnvuo/name.jsp>.
- Viialainen, Matti (2002). *Itälaajentumisraportti* [online] [siteerattu 28.7.2006]. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK Ry. Saatavana World Wide Webistä: <URL: <http://netti.sak.fi/sak/pdf/itaraport.pdf>>.
- Widgren, Mika (2001). *Euroopan integraation talous ja politiikka*. Helsinki: Yliopistopaino. 367 s. ISBN 951-628-324-1.
- Widgren, Mika (2002a). *Suomi EU:n jäsenenä*. Teoksessa *Kansantaloutemme – rakenteet ja muutos*. Loikkanen Heikki, Jukka Pekkarinen & Pentti Vartia. Helsinki: Yliopistopaino Oy. s. 91-130.
- Widgren, Mika (2002b). *Itälaajenemisen taloudelliset vaikutukset*. Teoksessa *Euroopan rajat – laajentuva Euroopan unioni*. Raunio, Pekka & Teija Tiilikainen. Helsinki: Gaudeamus. s. 172-199.
- Widgren, Mika (2002). *Euroopan federalismi ja vallanjako* [online] [siteerattu 30.6.2006]. Artikkelinä raportissa Sipponen, Kauko, Tiilikainen, Teija & Mika Widgren: *Millaisen federaation Suomi haluaa? Kolme näkemystä EU:n tulevaisuudesta*. Saatavana World Wide Webistä: <URL: http://www.eva.fi/files/84_millaisen%20federaation%20suomi%20haluaa.pdf>.